UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra slavistiky
Sekce polské filologie studijní rok 2010/2011

EMIGRAČNÍ TVORBA MLADÝCH POLSKÝCH PROZAIKŮ A PROZAIČEK.

Young Polish Exile Prose.

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Autor práce: Lucie Marková, obor polská a francouzská filologie
Vedoucí práce: Mgr. Jan Jeništa

Olomouc 2011

Děkuji Mgr. Janu Jeništovi za podnětné připomínky a cenné rady k mé bakalářské diplomové práci, za metodologické vedení během konzultací, za trpělivost, motivující slova a pomoc při volbě tématu práce.

podpis

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla veškerou literaturu a citace, které jsou v ní použity.

V Olomouci dne 29. 6. 2011 podpis

OBSAH

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE 1
OBSAH 4
MOTTO 5
1. ÚVOD 6
2. DEFINICE TERMÍNŮ EXIL, EXILOVÁ LITERATURA, EMIGRACE 7
3. SOUČASNÁ POLSKÁ EMIGRACE V KONTEXTU POLSKÉ HISTORIE 9
3.1. VELKÁ EMIGRACE 9
3.2. VÁLEČNÁ A POVÁLEČNÁ EMIGRACE 12
3.3. EMIGRACE PO ROCE 1989 15
4. REFLEXE ŽIVOTA V EMIGRACI V TVORBĚ MLADÝCH POLSKÝCH PROZAIKŮ A PROZAIČEK (H. Klimko-Dobrzanieckého, G. Kopaczewského, J. Krasnowolského, J. Pawluśkiewicz) 19
4.1. JOANNA PAWLUŚKIEWICZ 19
4.1.1. POLÁCI VE SPOJENÝCH STÁTECH AMERICKÝCH 21
4.2. GRZEGORZ KOPACZEWSKI 25
4.2.1. SITUACE MLADÉHO POLÁKA ŽIJÍCÍHO V ZAHRANIČÍ 27
4.3. HUBERT KLIMKO-DOBRZANIECKI 31
4.3.1. EMIGRACE HUBERTA KLIMKO-DOBRZANIECKÉHO 34
4.4. JAN KRASNOWOLSKI 36
4.4.1. POHLED JANA KRASNOWOLSKÉHO NA EMIGRACI 37
5. SHRNUTÍ A ZHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ ZKOUMÁNÍ, NASTÍNĚNÍ DALŠÍHO VÝVOJE 39
6. BIBLIOGRAFIE 41
ABSTRACT 45
STRESZCZENIE 45
ANOTACE 46

Motto: „Duszą narodu polskiego jest pielgrzymstwo polskie. A każdy Polak w pielgrzymstwie nie nazywa się tułaczem, bo tułacz jest człowiek błądzący bez celu. Ani wygnańcem, bo wygnańcem jest człowiek wygnany wyrokiem urzędu, a Polaka nie wygnał urząd jego. Polak w pielgrzymstwie nie ma jeszcze imienia swego, ale będzie mu to imię potem nadane, jako i wyznawcom Chrystusa imię ich potem nadane było. A tymczasem Polak nazywa się pielgrzymem, iż uczynił ślub wędrówki do ziemi świętej, Ojczyzny wolnej, ślubował wędrować póty, aż ją znajdzie.“ (Mickiewicz, *Księgi pielgrzymstwa polskiego*)

1. Úvod

Ve své práci, jejíž název zní *Emigrační tvorba mladých polských prozaiků a prozaiček*, se zabývám čtyřmi současnými autory, kteří žijí nebo žili v zahraničí. Abych se mohla zaměřit na zásadní otázky, vyvstávající kolem současné emigrační tvorby a jejích autorů, a pokusit se zodpovědět otázku, zda v dnešní době stále můžeme mluvit o emigrační literatuře, zvolila jsem následující postup práce.

Výchozí bod představuje definice nejdůležitějších pojmů, jimi jsou exil, exilová literatura a emigrace. Následuje uvedení současné emigrační literatury do kontextu polské historie, ve které má emigrační tvorba své pevné místo v průběhu celých literárních dějin, ale zejména od Velké emigrace v 19. století. Následující výrazná vlna nejen literární emigrace byla způsobena druhou světovou válkou. Útěk před komunistickým režimem a bídou trval více či méně kontinuálně až do roku 1989. Otevření hranic znamenalo návrat mnoha umělců z exilu, možnost svobodného odchodu pro mnoho dalších a také změnilo hlavní důvody k emigraci.

Další kapitola se postupně věnuje čtyřem vybraným autorům: Joanně Pawluśkiewicz, Grzegorzovi Kopaczewskému, Hubertovi Klimko-Dobrzanieckému a Janu Krasnowolskému, jejich dílům, ve kterých hledám motivace k emigraci, důvody vedoucí k setrvání v cizině nebo návratu do vlasti. Tyto se v závěru snažím porovnat a zařadit do kontextu ostatních autorů. Syntézou zjištěných informací se pokusím zodpovědět otázku o existenci současné emigrační literatury.

2. Definice termínů exil, exilová literatura, emigrace

Na počátku bych chtěla uvést definice nejdůležitějších pojmů, kterými se ve své práci zabývám, z různých zdrojů.

Exilium = latinsky vyhnanství, vynucený odchod do ciziny.[1]

Emigrační literatura je podle *Słowniku terminów literackich* literatura vytvořená za hranicemi vlasti spisovateli vyhnanci, kteří pod bezprostředním nátlakem nebo kvůli okolnostem svou zemi opustili z různých důvodů: náboženského pronásledování (charakteristické pro dávnější doby), z důvodů politických, rasových, v reakci na zvýšení aktivity cenzury a zákaz tisku. O emigrační literatuře můžeme mluvit pouze v případě, kdy spisovatel opustil svou zemi, protože v ní nemohl svobodně psát a publikovat (nezařazujeme sem tvorbu autorů žijících v zahraničí z osobních důvodů), píše ve svém rodném jazyce a zůstává v kontaktu s kulturou své rodné země. Formování emigrační literatury je spojeno s významnými politickými změnami (např. Francouzská revoluce, ztráta nezávislosti, vznik totalitního režimu – ruská emigrační literatura po r.1917). Spolu s emigrační literaturou se obvykle rozvíjejí i další instituce kulturního života v zahraničí, časopisy, atd. Pro polskou kulturu jsou významné dvě vlny emigrace: tzv. Velká emigrace po listopadovém povstání, během které vznikla nejvýznamnější díla polského romantizmu, a emigrace po roce 1939, která trvala půl století a byla neustále rozšiřována o nové spisovatele utečence. Emigrační literatura přestala existovat po roce 1989, kdy se Polsko opět stalo svobodnou zemí a cenzura byla zlikvidována.[2]

Emigrace je v *Uniwersalnym słowniku języka polskiego* vysvětlena jako a) odchod z rodné do jiné země s cílem usídlení se tam nastálo nebo přechodně, utečenectví. Jako podheslo uvádí sezónní emigraci: Přechodný výjezd ze země z ekonomických důvodů a výdělkovou emigraci:[3] výjezd ze země způsobený touhou po nápravě materiálních podmínek; b) stálý nebo přechodný pobyt v jiné zemi.

[1] KARPATSKÝ, D., *Labyrint literatury*, Albatros, Praha, 2008, s.131.

[2] Viz GŁOWIŃSKI, M., *Słownik terminów literackich*, Ossolineum, Wrocław, 2000, s. 128.

[3] Dále budu v této práci používat termín ekonomická emigrace.

Ve *Słowniku wyrazów obcych* je uvedena následující definice: výjezd z rodné do jiné země např. z materiálních, náboženských, politických důvodů, s cílem usídlení se tam nastálo nebo přechodně, utečenectví. *Inny słownik języka polskiego PWN* navíc uvádí jako příklad slovní spojení: „fala emigracji zarobkowej“, tedy vlna ekonomické emigrace.

Podobnou definici najdeme i ve *Słowniku współczesnego języka polskiego*: opuštění vlasti z materiálních, náboženských, politických příčin, usídlení se v zahraničí: Emigrace trvalá, přechodná, sezónní. Emigrace politická, ekonomická.

Na tomto místě bych chtěla připomenout ještě jeden v literatuře zmiňovaný termín, a to tzv. vnitřní emigraci. Tedy postoj některých intelektuálů a umělců v totalitním režimu. Neopouští zemi, ale protože se neshodují s ideologií a odmítají se ztotožnit s předepsanými pravidly tvorby, stáhnou se z veřejného života a úplně se odmlčí, nebo přeorientují svou činnost do oblastí, které nemají s aktuálním politickým děním nic společného. Vnitřní emigrace spočívá ve vytvoření si duchovního prostoru, do kterého vnější absurdita nedosáhne. Ten se většinou nachází v domácím a rodinném zázemí.[4] Termín vnitřní emigrace uvádí většina zdrojů samostatně, ale např. v *Uniwersalnym słowniku języka polskiego* je uveden jako frazeologismus pod pojmem emigrace. Jeho význam vykládají všechny uvedené zdroje podobně, tedy jako rezignaci na účasti ve veřejném životě, útěk do soukromí, který je známkou protestu proti vládnoucí moci.

[4] GŁOWIŃSKI, M., *Słownik terminów literackich*, Ossolineum, Wrocław, 2000, s. 128; CZAPLIŃSKI, P., ŚLIWIŃSKI, P., *Literatura polska 1976 – 1998: przewodnik prozie i poezji*, Wydawnictwo literackie, Kraków, 2000, s. 108.

3. Současná polská emigrace v kontextu polské historie

Pro pochopení současné polské emigrační literatury je velmi důležité její uvedení do historického kontextu. Na následujících stránkách se proto na základě sekundární literatury pokusím stručně nastínit její vývoj: hlavní období, možnosti jejich dělení podle různých zdrojů, společnou tématiku a významné autory či události s danou dobou související. Zdroje, ze kterých čerpám, jsou originální, v polském nebo anglickém jazyce, citace jsou tedy mým vlastním překladem.

Velká emigrace

První vlna politické emigrace, tzv. Velká emigrace, po listopadovém povstání (1830 – 1831) nebyla, co se počtu emigrantů týče, nijak rozsáhlá. Polsko tehdy opustilo zhruba 8000 lidí. O přívlastek „velká“ se zasloužilo několik myslitelů a velkých osobností veřejného a kulturního života, kteří z Polska odešli. Mezi z dnešního pohledu nejvýznamnější osobnosti, které se v zahraničí aktivně podílely na pokusech o politické změny ve své rodné zemi nebo umělecky tvořily, patří Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Zygmunt Krasiński, Cyprian Kamil Norwid, Fryderyk Chopin, Joachim Lelewel a další.[5]

Polští intelektuálové, nejen výše jmenovaní, se uchýlili především do Paříže, jako tehdejšího kulturního centra Evropy. Na jistou dobu se tak Paříž stala duchovním hlavním městem Polska. Nevznikla tu totiž jen veledíla polského romantizmu, důležité byly i myšlenky a programy budoucího uspořádání nezávislého Polska. Obnovily se ideové spory z dob povstání. Živě se o nich diskutovalo v emigračních spolcích a v rostoucím počtu časopisů. Můžeme mluvit o čtyřech hlavních ideových proudech a čtyřech návrzích na možnou podobu polského státu: konzervativní, demokratický, komunistický a náboženssko-mystický.

Konzervativci okolo kněze Adama Czartoryského chtěli dosáhnout obnovy Polska cestou mírovou a diplomatickou, za pomoci západoevropských zemí. Do opozice proti nim se postavili demokraté s Joachimem Lelewelem v čele, kteří chtěli

[5] GARLIŃSKI, J., *Literatura emigracyjna 1939 – 1989*, Śląsk, Katowice, 1994, s. 7n.

politickou revoluci spojit s revolucí sociální, dosáhnout rovných práv pro všechny a rozpoutat válku. Právě oni roku 1832 vytvořili nejdůležitější emigrační organizaci – Towarzystwo Demokratyczne. Stejným směrem jako demokraté, ale ještě dále – až k vyvlastnění půdy, chtěli jít i komunisté, ti však nezískali pro své myšlenky srovnatelnou podporu. Poslední, s literaturou však nejvíce spjatý, nábožensko-mystický směr plánoval spolu s obnovou společnosti i morální očistu. „Nový typ" člověka by odpovídal náboženským a etickým ideálům. Tyto myšlenky tvoří ideový základ sekty towianismu. I přes zcela zásadní neshody v jednotlivých směrech se objevovaly hlasy, které připomínaly potřebu spojení sil ve snahách o obnovu polského státu. Mezi nejvíce angažované patřili Adam Mickiewicz a Maurycy Mochnacki.[6]

Hnutí Andrzeje Towiańského „towianismus" bychom mohli nazvat fenoménem v rámci polské emigrace. Jeho myšlenky se šířily rychle a propadali jim (nejen) přední básníci: Mickiewicz, Słowacki, Goszczyński, ale i mnoho dalších. Towiański měl k úspěchu důležité předpoklady: rozčarované a zoufalé emigranty bez vyhlídky na změnu si snadno získal nejen vysvětlením smysluplnosti jejich utrpení, ale některé především svým fascinujícím charismatem. Mimo jiné hlásal, že utrpení na člověka sesílá Bůh, proto je třeba se mu pokorně poddat a vzdát se aktivního boje za svobodu. Ten totiž znamená vzpouru proti boží vůli. Utrpení jedince prohlašoval za nevyhnutelný krok v úsilí o duchovní pokrok lidstva. Tato ideologie na krátkou dobu zcela pohltila např. A. Mickiewicze a stala se inspiračním zdrojem pro J. Słowackého.

Adam Mickiewicz byl pro období Velké emigrace zcela zásadní postavou. V době, kdy vypuklo listopadové povstání, pobýval již mimo Polsko, dobrovolně nebo ve vyhnanství, téměř 10 let. Žil v Rusku, Německu, Itálii, Švýcarsku. V roce 1832 odešel do Paříže, kde poté vedl katedru slovanských studií na Collège de France a reprezentoval tak polskou kulturu v západní Evropě. Po vstupu do towianistické sekty zanechal všech ostatních aktivit. K nim a k aktivnímu boji za obnovu Polska se vrátil v době Jara národů (Wiosna Ludów, r. 1848), kdy m.j. v Itálii organizoval polské vojenské jednotky a stal se redaktorem pařížského revolučního deníku Tribune *des Peuples* (*Tribuna národů*). V emigraci vznikla významná Mickiewiczowa díla: *Pan Tadeusz*, *Księgi narodu i pielgrzymstwa polskiego*, vydány byly *Dziady*. Psal i další

[6] Viz KLEINER, J., *Zarys dziejów literatury polskiej, tom drugi (1831 – 1918)*, Ossolineum Wrocław, 1960.

poezii, kterou často vydával na své náklady; motivací mu bylo informování čtenářů a očekávání změny.

S Mickiewiczem polemizoval Juliusz Słowacki: v *Anhellim* kritizuje konzervativce i demokraty, bagatelizuje jejich spory a tvrdí, že situace, ve které se polský národ ocitl, je důsledkem jeho vlastních chyb. Úspěch Słowackému přineslo další polemické dílo – epos *Beniowski*, který znamenal i počátek změny v myšlení. Následovalo období inspirace towianismem a tvorby vlastního filozofického systému mesianismu prezentovaného v díle *Genezis z Ducha*, kde zdůvodnil m.j. i svůj politický názor – byl republikán a revolucionář. S ním se zásadně neshodoval třetí významný básník-emigrant a odpůrce revoluce Zygmunt Krasiński.

Krasiński v době vypuknutí povstání studoval v Ženevě, odkud se kvůli zákazu otce nesměl vrátit, své vlastenecké cítění a názor na povstání postupně přehodnotil. Do Polska se již nikdy na delší dobu nevrátil. Jeho dílo se vyznačuje velkou úctou k evropské kultuře, přesvědčením o rychlé mírové obnově Polska, ale také negativními pocity hraničícími s nihilismem, které jsou logickým důsledkem vykořenění způsobeného emigrací. Bez zajímavosti není, že svá díla vydával anonymně nebo pod různými pseudonymy, všechna nejznámější díla napsal v zahraničí.

Spisovatelů píšících v exilu bylo mnoho. V prvních letech emigrace se objevovala především díla napsaná ještě ve vlasti, která nebylo možné z důvodu cenzury vydat. V pozdější tvorbě, stále v duchu romantizmu, převážila zejména dvě témata: náboženství a národní historie. Duchovní poezie se většinou nezabývala hlubší problematikou, ale pomáhala emigrantům překonat odloučení od své vlasti připomínáním jim blízkých katolických svátků a tradic. Poezie obracející se do historie – nedávné a živé, ale i do legendárních časů či starověku – v ní hledala paralely současnosti. Mezi typické rysy emigrační literatury patří idealizace Polska a tragický romantický hrdina, který se zaobírá národními problémy a zosobňuje individualismus a hluboké přesvědčení o tvůrčí síle básnického slova v přeměně člověka a světa, tedy myšlenky svého tvůrce. Hojně se objevovaly nové překlady děl světové literatury a významným způsobem se rozvíjela také emigrační publicistika, vznikaly důležité politické dokumenty.

Válečná a poválečná emigrace

Invaze do Polska a počátek druhé světové války znovu rozdělil Poláky na dvě části a množství jich donutil odejít do exilu. Tato vlna emigrace však čítala mnohonásobně více uprchlíků. Několik set tisíc vojáků se v průběhu války ani po ní z politických důvodů nevrátilo do vlasti. Několik miliónů lidí odešlo z materiálních důvodů – za lepšími výdělky do západní Evropy a Spojených států amerických. Spisovatelé a další veřejně činní lidé odcházeli podle svého politického smýšlení zejména do Velké Británie, Spojených států, Francie, Itálie, Izraele, Španělska, Belgie, Švýcarska, Kanady. Někteří levicově orientovaní autoři odešli za války do Moskvy. Centrem druhé vlny emigrace se stal Londýn. Zde se zformovala polská exilová vláda, sem přesídlilo vydavatelství literárního týdeníku *Wiadomości literackie* (dále vycházel pod názvem *Wiadomości*) a později tu debutovali mladší spisovatelé-emigranti. Po roce 1945 se někteří autoři vrátili: z cest, armády, koncentračních táborů nebo lágrů. Mnoho jich ovšem z důvodu nesouhlasu s novým režimem zůstalo v zahraničí: Witold Gombrowicz v Argentině, Jan Lechoń v USA, Czesław Bednarczyk a Krystyna Bednarczykowa v Anglii atd. Nejpočetnější skupiny emigrantů po válce zůstaly ve Spojených státech a v Anglii. Populace Poláků žijících v zahraničí se tak ohromně zvětšila, s ní i potřeba a možnost zůstat v kontaktu se svou kulturou. Začala se objevovat nakladatelství, která vydávala časopisy, financovala nové knihy a některá i honorovala autory. Na konci roku 1945 vznikl v Londýně Svaz polských spisovatelů v zahraničí (Związek Pisarzy Polskich na Obczyźnie, dále jen ZPPO), který o dva roky později rozhodl o publikaci pouze emigračních děl. Tomu ještě nahrával vzestup železné opony a s ním i cílené izolace exilové literatury vlastní všem zemím pod vlivem stalinismu. Role emigrační literatury vzrůstala vždy v dobách silnějších represí a cenzury ve vlasti, jako např. v letech 1949 – 1955. Tehdy v měsíčníku Literárního ústavu (Instytut Literacki) *Kultura* vydávaném v Paříži začal vycházet Gombrowiczův *Trans-Atlantyk* a objevilo se i několik děl Czesława Miłosze. V této době se mimo vydavatelství rozvíjela média: tisk, rádio, televize, a nabízela dosud nebývalou možnost zviditelnění se. Díky té někteří polští emigrační autoři pronikli na světový trh. Později, zejména po roce 1956, i do totalitního Polska, o což se zasloužilo především vysílání rádií Svobodná Evropa, Hlas Ameriky a rozšíření polského samizdatového tisku a vydavatelství. Ani přesto nebylo pro emigrační spisovatele snadné najít si své čtenáře. Diaspora byla sice početně rozsáhlá, ovšem např. Miłosz pochyboval o její

intelektuální úrovni a zdůrazňoval i silný konzervatismus. Proti těmto jevům protestovali i mladí londýnští básníci píšící polsky, kteří vytvořili časopis *Merkuriusz* (1955) a později *Kontynenty* (1959 – 1964). Krátký čas byli známí jako umělecká skupina „Kontynenty“.

Židovská emigrace

Za další, zcela neopomenutelnou část polských dějin považuji exodus Židů. Ti i přes svůj neoddiskutovatelný přínos společnosti patřili mezi neoblíbenou a utlačovanou menšinu od dávných dob. Jejich hromadný útěk z Polska začal již v 19.století. Židé z ruského záboru, kde byla potlačována jejich základní práva, utíkali do Ameriky a později i do Palestiny; ze záboru rakouského odcházeli tamtéž, především z materiálních důvodů. Po první světové válce a ekonomické krizi vzrůstal antisemitismus, s ním i počet uprchlíků do Palestiny. Od 30. let, kdy došlo k omezení emigrace, přibývalo nelegálních utečenců, kterým pomáhaly židovské organizace. Mnoho dětí bylo vysláno do Anglie. Ve třech poválečných letech z Polska odešlo přes 140 tisíc Židů. V roce 1949 získali Židé oficiální povolení výjezdu do nově vzniklého Izraele, zároveň však ztratili polské občanství. Poslední velká vlna emigrace přišla v roce 1968 v souvislosti s nově vzrůstajícím antisemitismem, šikanou a propouštěním z práce.

O pohnutých osudech polských Židů se dočteme nejen v dílech samotných židovských spisovatelů, zabývali se jimi i další polští autoři. Roku 1943 vyšla v Jeruzalémě sbírka básní Władysława Broniewského *Bagnet na broń* obsahující báseň *Żydom polskim*, ve které vyjadřuje svou hlubokou účast s jejich osudy. Sbírka básní *Z Otchłani* (1944) je tomuto tématu věnována celá, svými díly do ní přispěli známí, nejen židovští, polští autoři, mezi nimi Czesław Miłosz a Mieczysław Jastrun.

Těžkou životní situaci a hlubokou frustraci lidí zasažených druhou světovou válkou a jejími následky potvrzují nelehká, často zoufalá, rozhodnutí: odchod z vlasti, dokonce i sebevražda. Osobní tragédie se odrážejí i v tématech válečné a poválečné tvorby. Ta dokumentuje prožitky loučení a strachu o blízké, setkání se smrtí, útěku, pobytu v koncentračních táborech, nostalgie a stesku po domově, soucitu s tragickými osudy Židů, ale i patriotismu a hrdosti na polské vojáky.

Později, zejména v 80.letech, se do popředí dostává existencialistický aspekt emigrace – vykořenění, ztráta národní identity, pocit odcizení, nepřizpůsobení se. Zároveň i vědomí potřeby zachování hodnot, které jsou v samotném Polsku ohroženy. Nové pohledy na život v emigraci přináší další vlna útěku – před hladem a politickým pronásledováním – po vyhlášení výjimečného stavu v roce 1981. O této emigrační vlně se však zmiňují pouze některé zdroje.

Jedním ze známých, i v současnosti ve Spojených státech tvořících dramatiků je Janusz Głowacki, který z Polska odešel po vyhlášení výjimečného stavu. Své nejznámější drama však napsal až po revoluci: *Antygona w Nowym Jorku*, v r. 1992. Hrdinové jeho děl jsou nešťastní emigranti neschopní se přizpůsobit novému prostředí, kterým se nepodařilo splnit si své ideály, nebo bezdomovci – lidi, které najdeme ve všech velkoměstech a na kterých můžeme pozorovat vlastnosti moderní civilizace. Jejich tragédie spočívá v bídě a degradaci. Podobné téma a vlastní zkušenosti popsal v románu *Szczuropolacy* Edward Redliński, další emigrant z roku 1981, v současnosti žijící opět v Polsku.

Józef Garliński ve své předmluvě k *Literaturze emigracyjnej* uvádí zásadní rozdíl mezi jím rozlišenými dvěma vlnami emigrace: autoři první vlny – Velké emigrace - se svých politických požadavků, tedy samostatného Polska, nedočkali a většina jich zemřela v zahraničí (zejména v Paříži), zatímco alespoň mladší generace válečných a poválečných emigrantů se svobody dožila. Jejich knihy se začaly masově vydávat v Polsku, velký zájem a nízká cena polského tisku vedla podle autora k okamžitému zhroucení exilového knižního trhu.

Za známku aktuálnosti diskuze o současné emigrační literatuře, a tedy i argument, že nezanikla, bychom mohli považovat činnost různých diasporálních literárních a kulturních spolků, z nichž pravděpodobně nejznámější je Svaz polských spisovatelů v zahraničí se sídlem v Londýně. ZPPO od svého založení nepřetržitě podporuje polsky psanou literární tvorbu a popularizuje ji nejen mezi krajany po celém světě. Od pádu komunismu a vstupu Polska do Evropské unie se spisovatelé – členové

ZPPO – více věnují krásné literatuře a kritice, zatímco před těmito událostmi byla jejich tvorba spíše politicky laděná. ZPPO již 35 let vydává *Pamiętnik Literacki*.[7]

Emigrace po roce 1989

Na následujících řádcích se pokusím naznačit situaci po roce 1989. Jak je již patrné z výše uvedených definic exilové literatury a jejího dělení podle některých zdrojů, jednoznačnou charakteristiku není možné provést. Nejen proto, že toto téma je poměrně nové, a tudíž v dostupné literatuře ne zcela zpracované, ale především kvůli názorovým rozporům v přehledech emigrační literatury v různých zdrojích. Nabízí se tedy zásadní otázka: přestala polská emigrační literatura s pádem železné opony existovat? Anebo spolu s Poláky žijícími v zahraničí, s těmi nově odcházejícími a v zahraničí píšícími, nadále žije i emigrační literatura? Touto nesnadnou otázkou se budu ve své práci zabývat a pokusím se na ni odpovědět.

Rok 1989 znamenal velké změny pro celou střední Evropu. Boj za svobodu a demokracii po mnoha letech přinesl vítězství. Polská lidová republika (PRL) se změnila na parlamentně-demokratickou Polskou republiku. Byla zrušena cenzura, otevřely se hranice, postupně se liberalizoval trh a Polsko se začalo vracet zpět do Evropy. Pro emigranty to znamenalo možnost svobodného návratu do vlasti, pro ostatní Poláky naopak možnost výběru, kde budou žít. Došlo k přerodu kulturního života: měnily se, zanikaly, ale i vznikaly nové - časopisy, divadla, nakladatelství i různé spolky; skončil m.j. literární časopis *Życie literackie*. Rozvíjela se volná literatura a umění – jako negace cenzurované literatury. Objevují se nová vydavatelství, i v menších městech, která využívají moderních technik tisku a tím usnadňují zejména mladým autorům vydání jejich prvotin. Podle Burkota[8] ovšem jednoduchost publikace přináší i úskalí snížení požadavků na uměleckou hodnotu děl. Postupem času však byly hodnotné knihy objeveny a oceněny.

V porevoluční tvorbě se odráží současná témata - spíše než čistě polská – celospolečenská: střet tradiční evropské kultury a myšlení s kulturou globální, moderní

[7] Viz http://www.zppno.com, http://www.posk.org.

[8] BURKOT, S., Literatura polska w latach 1939 – 1999, PWN, Warszawa, 2003.

technikou, ale také již od počátků historie emigrační literatury aktuální: prožitky a pocity emigranta a jeho (ne)začlenění do nové společnosti. Mnoho autorů, kteří odešli na západ za tzv. „Americkým snem“, představou snadného života v nadbytku, za mýtem vytvořeným popkulturou, ale uprostřed emigrantských čtvrtí a ghett procitá. Poznávají sociálně-psychologické dopady změny prostředí nejen na krajanech a ty poté promítají do svých společenských dramat, próz i básní. Emigranti sice na západě možná vzbudí zájem, uznání se ale nedočkají. O pocitech frustrace, odcizení, pokoření a beznaděje se dočteme ve velkém množství děl autorů žijících v cizině. Jejich hrdinové je často řeší po etické stránce nesprávně: odcházejí na okraj společnosti, stávají se zločinci nebo páchají sebevraždy. Ani v tomto případě nemůžeme generalizovat: někteří exulanti se dokážou začlenit a začít nový život v zahraničí, mezi nimi mnoho polských umělců, i proto nepopisují všichni autoři pouze negativní aspekty emigrace.

Pohled polského literárního hrdiny na kulturní a politické změny, ke kterým došlo v průběhu dvaceti let od revoluce díky kontaktu s jinými národy, na různorodost a změny v myšlení dokumentuje antologie autorů-emigrantů současných nebo minulých, ale stále žijících: *Zaraz wracam. Antologia*, která vyšla v roce 2008.[9] Zahrnuje ukázky prozaických útvarů osmnácti spisovatelů, mezi nimi: Olgy Tokarczuk, Jerzyho Pilcha, Janusze Rudnického, Nataszy Goerke, Joanny Pawluśkiewicz nebo Huberta Klimko-Dobrzanieckého. „Poláci jsou všude – od Islandu, Švýcarska, Německa, přes Indii, po Kanadu a Spojené státy. Spisovatelé pozorují tento fenomén: emigrujeme, ale také cestujeme, poznáváme svět a lidi, ptáme se, hledáme vlastní, novou identitu.“[10] „Téměř každé pozorování vyvolává otázky, asociace, pochybnosti. Kde se ve Švédsku bere tolik prázdných domů? Stavíte je do rezervy, počítáte s rozvody v bytových plánech?“[11]

Kromě výše zmíněných tvořilo po roce 1989 autorů mnohem více, ať už v Polsku nebo v cizině: „Bylo zrušeno dělení poezie na domácí a emigrační. Místo vydání sbírek Miłoszových, Herbertových, Iwaniukových, Niemojowského, Taborského, Barańczakových, Zagajewského už nemá velký význam – jejich básně se

[9] Vydavatelství Centrum Kultury Zamek, Poznań.
[10] KOŁODYŃSKA, A., Polacy ruszyli w podróż, http://wroclaw.gazeta.pl/wroclaw/1,35750,5786098.html, cit. 25.6.2011.
[11] KACPERSKI, E., *Zaraz vracam. Antologia*, http://literatura.polska.pl/nowosci/opus,Zaraz_wracam_Antologia,id,351208,cid,6719.htm, cit. 20.6.2011.

objevují ve vlasti i v zahraničí. Jsou adresovány tomu samému čtenáři.“[12] Některé zdroje[13] tedy hodnotí pojem emigrační literatury z pohledu čistě politického, tudíž na konci socialismu a s ním i potřeby exilu autorů z politických důvodů vidí i zánik emigrační literatury. Vrátíme-li se však na začátek této práce a pročteme-li si definice pojmu emigrace převzaté z několika polských slovníků, zjistíme, že zde je na slovo emigrace pohlíženo z více úhlů – nejčastěji je uváděna emigrace politická, náboženská a ekonomická. O posledním důvodu emigrace nemůžeme prohlásit, že skončil rokem 1989. Právě naopak. Jen v roce 2004, bezprostředně po vstupu Polska do Evropské Unie, odešlo přes dva miliony Poláků za prací do zahraničí, především do Velké Británie a Irska. Většina z nich byla nezaměstnaná.[14]

Nejobecněji bychom spisovatele emigranty mohli rozdělit do dvou skupin: na ty, kteří se po roce 1989 a otevření hranic rozhodli zůstat v zemi, do které se uchýlili ještě před revolucí, to znamená převážně emigranty politické; druhou skupinu by tvořili spisovatelé, kteří opustili již demokratickou Polskou republiku, z velmi rozmanitých důvodů. Sem patří mimo jiné i všichni čtyři autoři, kterými se budu zabývat v následující části této práce. Proto bych se nyní ráda stručně vrátila ke generaci předrevolučních emigrantů. Mezi nimi velký ohlas získaly dvě autorky: Natasza Goerke a Manuela Gretkowska.

Natasza Goerke vystudovala orientalistiku, v polovině 80. let emigrovala. V současnosti žije v německém Hamburku. Píše krátké, groteskně-surrealistické povídky. Její knižní debut *Fractale. Sklepy prześcieradłowe* vyšel v roce 1994, po něm následovaly: *Księga pasztetów*, *Pożegnania plazmy*, *47 na odlew*. Přispěla i do sbírky povídek *Trafieni. Siedem opowiadań o AIDS*. Tématika jejích děl je široká, zabývá se polskostí, feminismem, duchovními otázkami, kritizuje evropskou společnost a píše výhradně polsky. „Samozřejmě jsou plusy i mínusy života v Německu. Mínus, to je jasná věc, nemluví se tu polsky.“[15] „Když píšeš, musíš mít pod kontrolou každou

[12] BURKOT, S., Literatura polska w latach 1939 – 1999, PWN, Warszawa, 2003.

[13] Např. Burkot, viz pozn. č. 12.

[14] Viz BROŽ, J., *Odchod Poláků za prací děsí Německo i národní banku*, http://ekonomika.idnes.cz/odchod-polaku-za-praci-desi-nemecko-i-narodni-banku-fwc-/eko-zahranicni.aspx?c=A110313_211526_eko-zahranicni_abr, cit. 13.6.2011.

[15] SOLA, B., *Natasza Goerke: Niemcy cały czas mają poczucie winy za wojnę,* http://www.gazetawroclawska.pl/slowopolskie/194222,natasza-goerke-niemcy-caly-czas-maja-poczucie-winy-za-wojne,id,t.html?cookie=1, cit. 29.6.2011.

nuanci (jazyka). I když se dokonale naučíš cizí jazyk, stejně vždycky zůstane cizí. Najdou se samozřejmě výjimky, například Conrad[16].“[17]

Manuela Gretkowska je spisovatelkou a scénáristkou. V roce 1988 emigrovala do Paříže, kde studovala, po revoluci se dočasně vrátila do Polska, stala se uměleckou ředitelkou časopisu *Elle* a v roce 1997 znovu emigrovala, tentokrát do Švédska. V současnosti žije v Polsku, popularizuje feminismus a m.j. založila Stranu žen (Partia Kobiet). Její první kniha *My zdies´ emigranty* (1991) je inspirována nelehkým pobytem ve Francii, stejně jako i tři následující. „Očarováni – rozčarováni. Tak se podle písničky Mylène Farmer nazvala i moje generace ve Francii.“[18] „Z Polska jsem neodešla pro peníze, ale protože nebyla svoboda.“[19] Témata dalších knih jsou odlišná – od obrazu měnícího se Polska v *Europejce*, přes zápisky z cest, po těhotenský deník. Jedno však mají společné, vyvolávají silné emoce.

Po roce 1989 se důvody k emigraci velmi rozrůzňují. Kromě emigrantů z důvodů ekonomických, politických, ze zvědavosti a potřeby sbírání nových zkušeností, či hledání kvalitnějšího života, se s otevřením hranic a působením „globalizace osobnosti“ - sjednocování chování a myšlení lidí různých kultur, objevuje nová generace: evropské nebo dokonce světové národnosti. To jsou lidé, kteří se zbavili předsudků a můžou žít v Polsku stejně tak dobře a spokojeně, jako kdekoliv jinde. Často odcházejí, jako Manuela Gretkowska do Švédska, jen na několik let. To je výše zmíněná druhá skupina porevolučních emigrantů, jejich více či méně typickým reprezentantům se budu podrobně věnovat v následující části.

[16] Joseph Conrad, vl. jménem Józef Teodor Konrad Korzeniowski, spisovatel konce 19. a počátku 20. století byl polského původu, ale psal anglicky.
[17] POLAK, Cezary, *Szukając kolorów*, http://wyborcza.pl/1,75475,971259.html, cit. 25.6.2011.
[18] GRETKOWSKA, M., *Europejka*, W.A.B., Warszawa, 2004.
[19] SZTYLER, A., *Obywatelka Manuela*, http://kobieta.interia.pl/tylko-u-nas/wywiady/news/obywatelka-manuela,1166551,1682, cit. 20.6.2011.

4. Reflexe života v emigraci v tvorbě mladých polských prozaiků a prozaiček (H. Klimko-Dobrzanieckého, G. Kopaczewského, J. Krasnowolského, J. Pawluśkiewicz)

Ve druhé části této práce se budu věnovat čtyřem současným mladým polským autorům. V jejich biografiích se pokusím najít pohnutky k tvorbě vybraných děl, která by mi měla posloužit ke zobecnění a pokusu o charakteristiku současné situace mladých Poláků žijících v zahraničí a jejich důvodů k odchodu. Pořadí, ve kterém je uvádím, není náhodné. Seřadila jsem je podle toho, jak se domnívám, že vnímají sebe v situaci emigranta, jak důležitou roli hraje emigrace v jejich životě.

Joanna Pawluśkiewicz (*1975) je spisovatelka, televizní a filmová producentka. Pochází z Krakova, kde také vystudovala filmovou vědu, v současné době žije ve Varšavě. Tři roky strávila ve Spojených státech díky stipendiu nebo práci na různých pozicích: jako au-pair, uklízečka, moderátorka diasporálního rádia nebo číšnice. Bydlela v Seattlu a Chicagu. Zahraniční zkušenost promítla i do svého debutu - vzpomínkového románu *Pani na domkach*, který vyšel v roce 2006. O rok později vydala *Telenowelu*. Nyní působí ve vedení filmové nadace Moma Film. Na svém kontě má spolupráci na televizním seriálu *Historia filozofii po góralsku według ks. Józefa Tischnera*, výchovně-filmovém projektu *Nowe legendy miejskie* a dva dokumentární filmy: *Miłość do płyty winylowej* (2002) a *Cargo Sofia - Warszawa* (2006). Za *Nowe legendy miejskie* získala v roce 2008 ocenění v soutěži polských krátkometrážních filmů, ve stejném roce byly vydány knižně.

Telenowela: humorný román o natáčení jednoho seriálu, který zároveň poodhaluje zákulisí polského show-byznysu, napsaný formou scénáře.

Pani na domkach: „Mladá, vzdělaná Polka, která ovládá cizí jazyky, odjíždí do Států s cílem si vydělat. Začíná pracovat v polských médiích a při organizaci patriotických kulturních setkání, které mají v diaspoře posilovat lásku k vlasti. Rychle ale mizí růžový lak z nehtů a módní outfit v koutě, aby se hrdinka stala „pani na domkach“ – hospodyňkou a chůvou. Dobrovolně přijímá nevolnictví. Po skončení

pobytu v pracovním táboře se vydává na cestu Amerikou. Na každém kroku potkává dobrovolné polské nevolníky… Žánr: dokumentární román.[20]“[21]

Pani na domkach, kniha, charakterizovaná jako dokumentární nebo vzpomínkový román, by také mohla být nazvána zápisníkem z cest nebo i - ne zcela pravidelně vedeným - deníkem. Joanna Pawluśkiewicz v ní totiž zachycuje průběh svých cest po Spojených státech amerických a dobré i špatné zážitky, které si přivezla. Hned na počátku knihy se prolínají tři časové roviny: její studium na střední škole v Seattlu, doprovod stipendistky Marty do New Yorku o dvanáct let později a příjezd o dalšího půl roku později tamtéž po cestě autobusem napříč Spojenými státy. Přestože New York nazývá hlavním městem světa s téměř neomezenými možnostmi, nelíbí se jí v něm a necítí se tam příjemně. Tep a život města se jí zdá kontrolovaný a neupřímný. „Nechtěla jsem tam být, chtěla jsem se rychle vrátit do Krakova. Když jsem v New Yorku, cítím se tam špatně. Skvěle se cítím v New Yorku, když se na něj koukám ve filmu.“[22] Dozvídáme se o mnoha krátkodobých zaměstnáních a činnostech, které vykonávala v Seattlu: od recitace vlasteneckých básní pro válečné veterány v polském kulturním centru (Dom Polonii), přes hlídání dětí a domu, až po obsluhu v restauraci. To vše, aby si vydělala na plánovanou cestu do Arizony a okolních států. V průběhu této cesty se tři dívky, mezi nimi i vypravěčka, setkávají se skupinou Poláků pracujících v Utahu v programu „work and travel in US“, kteří se kromě přehnané péče o své nedobrovolné hosty vyznačují tím, že nemluví anglicky a vykrádají obchod nenáviděného šéfa jednoho z nich. Doplňování zboží na pravidelné večírky nazývají nákupy. Následující zastávka v Las Vegas ukáže, že město sice vypadá přesně jako ve filmech, atmosféra ovšem není zdaleka tak příjemná. Město casin přeje důchodcům, proto dívky rychle odjíždějí. V Los Angeles je zastihne zpráva o teroristickém útoku na WTC[23] a úplném zastavení dopravy na nejasně dlouhou dobu. Po obnovení dopravy odjíždí autorčino alter ego vlakem do Chicaga, kde bude pracovat a bydlet v domě obývaném Poláky, Američany a Číňany. Odtud pochází i pravděpodobně nejvíce úvah o životě Poláků ve Spojených státech vytvořených pozorováním spolubydlících: Magdy, do jejíhož pokoje se přistěhovala, ale především

[20] PAWLUŚKIEWICZ, J., *Pani na domkach*, Korporacja Ha!art, Kraków, 2006, obálka.
[21] volný překlad všech citací Joanny Pawluśkiewicz – autorka.
[22] PAWLUŚKIEWICZ, J., *Pani na domkach*, Korporacja Ha!art, Kraków, 2006, s. 30 n.
[23] Světové obchodní centrum (World Trade Center) v New Yorku bylo jedenáctého září 2001 zasaženo dvěma dopravními letadly.

paní Alinky, matky šestiletého Davida, a postaršího pana Staška. Z další cesty po jihu USA míří do poslední (v knize popsané) rodiny, kde bude několik měsíců pracovat jako chůva, hospodyně a uklizečka, a na kterou, jak je z románu patrné, dlouho nezapomene. Tato rodina je pro spisovatelku typickou americkou rodinou: dokonalá matka – žena v domácnosti, která svůj čas tráví v kadeřnictví, na nákupech nebo se zcela identicky vypadajícími kamarádkami. Vyžaduje naprostou sterilitu celého domu a děti nepouští ven, protože tam není bezpečno. Otec dlouho pracuje a nebývá doma, momentálně vydělává na podzemní hrací plochu pro své děti, o které se ale jinak příliš nezajímá. Děti jsou velice rozmazlené, doposud mají „pouze“ tři místnosti plné hraček, které si pro jejich množství nepamatují, zcela ztratily představivost. Tato rodina, stejně jako rodiny matčiných přítelkyň, má svou polskou au-pair, které se bez předchozích referencí nebojí svěřit své děti a majetek. Všechny složky běžné americké rodiny jsou v knize podrobeny ostré kritice – od vztahu rodičů k dětem, přes výživu, trávení volného času, po celkově konzumní styl života. Nutno dodat, že mexická rodina, další z krátkodobých zaměstnavatelů hrdinky jako au-pair, z hodnocení nevyjde o mnoho lépe. Výchovnému rámci běžné americké rodiny se zřejmě přizpůsobila i paní Alinka: „anglicky mluví trochu, ale svoje dítě oslovuje anglicky často, s divným rzeszowsko-americkým přízvukem. Proč? Syn David už nechce mluvit polsky. Paní Alinka se o něho stará, co se výživy týče, a pouští mu pohádky na videu. Toť vše ohledně výchovy.“[24]

Poláci ve Spojených státech amerických

Jak Joanna Pawluśkiewicz pohlíží na Poláky ve Spojených státech amerických? Nejstručněji lze na tuto otázku odpovědět jedním slovem: kriticky. Podrobnější pohled poskytnou následující charakteristiky v úryvcích. „Pan Stašek, čtrnáct let nelegálně v Americe, mohl by se vrátit, ale vloni dostal infarkt, nebyl pojištěný a přišel o všechny úspory. Pan Stašek tu nemá rodinu, ta je v Polsku. Pan Stašek je nešťastnej. Pan Stašek je podle mě stejnej jako osmdesát procent Poláků, co bydlí v Chicagu. Pracuje na stavbě, nevěří, že se vrátím do Polska a se životem tam jsem spokojená. Občas, málokdy, má volno v neděli, tak jde do kostela nebo ke známým. Pan Stašek neumí anglicky, jeho boss je z Białystoku.“[25] „Sluchátko u ucha, každý den si povídá s jednou z dcer (posílá jim tři sta dolarů, aby si koupily boty,

[24] PAWLUŚKIEWICZ, J., *Pani na domkach*, Korporacja Ha!art, Kraków, 2006, s. 92.
[25] PAWLUŚKIEWICZ, J., *Pani na domkach*, Korporacja Ha!art, Kraków, 2006, s. 91 n.

namluvily mu, že je v Polsku strašně draho).“[26] „Nechápeme odkud k nám jako Umpa-lumpové[27] přibíhají různí Poláci – vyskakujou z loděk, z kanclu, jako čertíci z krabičky. […] Všichni tihle ďábli jsou tu na výjezdu ‚work and travel in US‘, jakási agentura je poslala do Utahu, kde za skandálně málo peněz myli celý léto loďky, uklízeli jachty a naučili se, že anglicky se vodka řekne ‚vodka‘ a marlboro ‚marlboro‘.“[28] „Divný typy bydlí v maringotkách, znovu všichni jak z filmu, tentokrát ale jako z hororu a road-movie v jednom. Zavání to tu filmem *Takový normální zabijáci*.[29]“[30] „Kradený chipsy mají šílenej úspěch, pivo má větší, holky z Polska mají šílenej úspěch, vodka, vodka, tequilla, vodka.“[31] Jednotlivce i skupiny Poláků, se kterými se autorka během své cesty setkala, nejčastěji spojují dvě charakteristiky: mluví velmi špatně (nebo vůbec) anglicky, často i přestože v USA žijí již mnoho let (např. pan Stašek) a jejich obydlí jim neposkytuje přílišný komfort, soukromí, někdy neodpovídá ani základním hygienickým a etickým potřebám člověka. „Vcházím do koupelny, závěs na vaně nemytej už dvě stě milionů generací bakterií, co se na něm množí. […] Dřez v kuchyni s oloupanym emailem, celej hnědej. A vůbec, jakej email, když se obklady v kuchyni hýbou a zdá se, že roztoči odsud už dávno utekli a uvolnili místo jakejmsi blíže nedefinovatelnejm potvorám.“[32] „U nich doma si Janek odkládá vydělaný peníze, těžko říct, co by se s nima stalo v lišejníku[33].“[34] Život v těchto podmínkách někteří akceptují s vizí změny v nejbližší době (Janek za měsíc odjíždí do Latinské Ameriky), jiní ho zřejmě na počátku přijali jako „provizorní řešení“, při němž se z nedefinovaných důvodů (které můžou pocházet z nedostatku financí, neznalosti jazyka, tudíž neschopnosti najít nové bydlení) rozhodli zůstat. Autorka říká, že by v takových podmínkách nemohla přežít: „Jednou večer jsem si řekla, že jestli se ještě vrátím na jedinou noc do toho squatu, nezvládnu to a zblázním se“[35], později se však dočteme o dočasném „domu“, pronajatém autě, ve kterém bydlela i se svými kamarádkami na cestě po USA. Je tedy patrné, že míříme-li za konkrétním cílem, jsme schopni naše potřeby velmi omezit. Těmito cíli můžeme chápat snahu o výdělek

[26] PAWLUŚKIEWICZ, J., *Pani na domkach*, Korporacja Ha!art, Kraków, 2006, s. 89.
[27] Zvláštní postavy z knihy *Karlík a továrna na čokoládu* Roalda Dahla.
[28] PAWLUŚKIEWICZ, J., *Pani na domkach*, Korporacja Ha!art, Kraków, 2006, s. 53.
[29] Kontroverzní akční - krimi - romantické drama o mladém páru zabijáků.
[30] PAWLUŚKIEWICZ, J., *Pani na domkach*, Korporacja Ha!art, Kraków, 2006, s. 56.
[31] PAWLUŚKIEWICZ, J., *Pani na domkach*, Korporacja Ha!art, Kraków, 2006, s. 57.
[32] PAWLUŚKIEWICZ, J., *Pani na domkach*, Korporacja Ha!art, Kraków, 2006, s. 27 n.
[33] Byt, ve kterém bydlí v podnájmu Janek, popsaný v předchozí citaci.
[34] PAWLUŚKIEWICZ, J., *Pani na domkach*, Korporacja Ha!art, Kraków, 2006, s. 29.
[35] PAWLUŚKIEWICZ, J., *Pani na domkach*, Korporacja Ha!art, Kraków, 2006., s. 29.

určitého finančního obnosu (Poláci z programu „work and travel in US“) nebo chuť poznat určitou zemi, oblast (výše zmíněná autorčina cesta), stejně jako cíle vzdálenější a méně konkrétní, o kterých se dozvídáme např. v knize *Global Nation. Obrazki z czasów popkultury* Grzegorze Kopaczewského[36].

V předešlém odstavci charakterizuji cíl spisovatelčiny cesty jako „konkrétní“. Tato cesta ovšem představuje pouze krátký časový úsek v průběhu emigrace. Jaká tedy byla její motivace k emigraci? Plánuje autorka návrat? Téma cestování tvoří značnou část obsahu knihy, podíváme-li se na časovou linii románu, není zanedbatelné, pravděpodobně tedy tvořilo součást plánu života ve Spojených státech amerických, ne však nejdůležitější. Z obálky knihy víme, že „Mladá, vzdělaná Polka […] odjíždí do Států s cílem si vydělat“. Dozvídáme se, že návrat tvoří stejně pevnou součást plánu: „Nevěří, že se vrátím do Polska a se životem tam jsem spokojená.“[37] Jistotu návratu potvrzuje i místy vyjádřený stesk po Polsku: „Nechtěla jsem tam být, chtěla jsem se rychle vrátit do Krakova.“[38] a především téměř neustále přítomný kritický nádech narrace. Kritická slova nejsou namířena pouze proti krajanům, ale také proti destinaci samotné. Několikrát jsme utvrzeni v tom, že stereotypní obraz Spojených států, vytvořený filmy a seriály, je jejich naprosto přesným obrazem. „Je tu přesně tak, jak v Americe má být. Je to potěšující země, z celé literárně-filmové mytologie ji známe tak dobře, nemusíme se obávát ničeho nového a zažívat překvapení, protože už všechno bylo a všechno už víme.“[39] Zde vyvstává otázka, proč cestovat po zemi, kterou dokonale známe. Možnou odpověď nacházíme na počátku knihy: „Nastoupila jsem do stříbrného autobusu. S rozpaky koukám, jak si přede mě sedá polský pár. Hned jsem se cítila hůř, protože už jsem nebyla jediná a výjimečná.“[40] Tedy touhu vidět literárně-filmové kulisy na vlastní oči. Kritické hodnocení krajiny, měst i obyvatel Spojených států vychází především z pozorování, nikoli z hlubší analýzy. Místy je velmi podrobné, zůstává ale na povrchu dané situace, nehledá její příčiny. Dalo by se tedy přirovnat ke snímání kamerou nebo k pohledu běžného turisty, který dodržuje itinerář cesty navržený průvodcem a z vlastní iniciativy nevyhledává neočekávané, v průvodci nezmíněné.

[36] Viz s. 28, „Podívejme se tedy na Danielovy důvody k odchodu…“.
[37] PAWLUŚKIEWICZ, J., *Pani na domkach*, Korporacja Ha!art, Kraków, 2006, s. 91 n.
[38] PAWLUŚKIEWICZ, J., *Pani na domkach*, Korporacja Ha!art, Kraków, 2006, s. 30.
[39] PAWLUŚKIEWICZ, J., *Pani na domkach*, Korporacja Ha!art, Kraków, 2006., s. 10.
[40] PAWLUŚKIEWICZ, J., *Pani na domkach*, Korporacja Ha!art, Kraków, 2006, s. 6.

Jaká je myšlenka nebo zpráva, kterou chce kniha *Pani na domkach* předat? Představit souhrnný popis kulis všech amerických filmů ani novodobou verzi románu *Na cestě* Jacka Kerouaca zřejmě ne, přesto se z knihy dozvíme poměrně velké množství informací o geografii a možnostech cestování po USA. S nadsázkou bychom knihu mohli prohlásit rádcem pro zájemce o ekonomickou emigraci do Spojených států, bez nadsázky – dokumentem jedné polské cesty, která měla za následek probuzení se z amerického snu.

Úryvky románu byly uveřejňovány již dříve, m.j. v roce 2003 a 2005 v časopise nakladatelství Ha!art, které v roce 2006 knihu vydalo. Autorka v nich provedla pouze minimální stylistické úpravy. Nejen téma, ale i formální podobu knihy můžeme porovnat s *Global Nation. Obrazki z czasów popkultury* Grzegorze Kopaczewského. Celkově o více než polovinu kratší *Pani na domkach* se žánrově první jmenované velmi blíží. Je rozčleněna do delších kapitol nesoucích především místní názvy, podrobné popisy činností se zde neobjevují tak často. Po jazykové stránce knihy ničím nešokují. Slovní zásoba obou próz je moderní, s velkým množstvím slangových obratů, anglické výrazy se o poznání častěji vyskytují v *Global Nation*, kde jsou dokonce celé odstavce anglických textů (e-maily). V *Pani na domkach* naproti tomu najdeme graficky přehledně rozplánovaný den au-pair nebo fragmenty vlasteneckých písní.

Příběh Joanny Pawluśkiewicz má svou platnost v místě, kde se odehrává. Jeho děj je se Spojenými státy úzce spjatý, těžko bychom ho tedy přemístili například do Číny. U autorů následujících je tomu jinak. Román Grzegorze Kopaczewského, přestože nese prvky cestopisu a představuje Londýn o poznání podrobněji než Joanna Pawluśkiewicz New York či Seattle, by se mohl odehrávat v kterémkoliv velkoměstě světa. Londýn zde slouží spíše jako konkrétní příklad popisované globální společnosti. Stejně tak *Dom Róży – Krýsuvík* by i s velmi podrobným místopisem mohl být zasazen do každé, nejen islandské, krajiny. Ostrov hraje roli „geografické dekorace“ příběhu, jehož myšlenka zeměpisné hranice překračuje. Povídky v knize Jana Krasnowolského, ať reagují na skutečnou událost, nebo jsou zcela fiktivní, většinou se odehrávají na konkrétních místech v Polsku a Německu. Jejich prostorové umístění ale nehraje

důležitější roli než jednoho z detailů v celkovém obraze současného světa z různých perspektiv, jak je popisován v *Klatce*.

Grzegorz Kopaczewski (*1977) je prozaik a fejetonista slezského kulturního magazínu a informačního portálu *Ultramaryna*. Vystudoval společenské vědy na univerzitě v Katovicích. Bydlí v Chorzově a je fanouškem místního fotbalového týmu Ruch Chorzów. Píše zábavnou literaturu, do které promítá nejen svůj zájem o popkulturu a studiem nabyté znalosti z oblasti sociologie, ale také zážitky z cest. Do současnosti napsal kromě velkého množství fejetonů dvě knihy: *Global Nation. Obrazki z czasów popkultury* a *Huta*.

Huta – děj sci-fi románu je zasazen na revitalizovanou huť Baildon v centru Katovic, která je dvěma sociology využita pro pokus o vytvoření ideální utopistické společnosti, nestavějící své hodnoty na materiálních statcích. Takové, jakou údajně popsal záhadný německý filozof Kaspar Kuhn. Městskou část – nebo dokonce město ve městě – přijíždí v rámci své diplomové práce zkoumat doktorand z Katovické univerzity a odhaluje při tom nejen problémy a nekalé úmysly vědců – zakladatelů tohoto sociologického experimentu. Kniha byla vydána v roce 2007, je tedy Kopaczewského druhou a prozatím poslední prózou.

Global Nation. Obrazki z czasów popkultury – prozaické dílo čítající 372 stran bylo vydáno jako autorův debut v roce 2004. Román vypráví o životech mladých cizinců z různých zemí, kteří se náhodou setkali v Londýně, kam z různých důvodů a pohnutek všichni přijeli za víceméně stejným cílem – za prací, získáním životních zkušeností, zlepšením se v jazyce. To jsou jejich hlavní a veřejně udávané důvody, za kterými se ovšem skrývají hlubší a osobnější důvody dočasného usídlení se v Londýně, ale také cíle, kterých tam hrdinové chtějí dosáhnout. Hlavní postavou je vypravěč Daniel Berski z Polska, čerstvý absolvent vysoké školy ekonomické, který do Londýna utekl před dospělostí. Hledá nejen tu pravou lásku, ale především sám sebe. Vystřídal

všechny „mcjobs“[41], ve většině pracoval na černo. Chodí na večírky, čte *The Economist*, nazpaměť se učí všechny linky autobusů a kurzy měn, pozná každý hit v rádiu a neustále diskutuje o více či méně závažných problémech současného světa a jeho obyvatel. Postupným odhalováním Danielovy osobnosti se také dozvídáme některé autorovy zájmy a názory. Prostředí studentů a absolventů vysokých škol, nejrůznější společenské analýzy a zájem o popkulturu ve všech jejích podobách jsou rysy společné hrdinovi i autorovi. Je ovšem velmi těžké stanovit, nakolik se shoduje postava Daniela s autorovou biografií.[42] K demonstraci různých teorií a kulturních stereotypů často využívá přátel, ať už jako objektů zkoumání nebo jako spolutvůrců: „Jak myslíte, že bude vypadat sitcom o naší době? […] Určitě za ňákých deset, patnáct let natočej seriál, co se bude jmenovat ‚Millenium flavour‘ nebo nějak podobně hloupě.“[43] Christophe, inteligentní, pracovitý a tajemný Francouz, propagátor socialistických myšlenek, které jeho kamarádi neberou vážně do chvíle, kdy u nich zazvoní policie. Tvůrce geniální revoluce, která by měla během jediného rána zahýbat světovými burzami a zlikvidovat několik významných firem. Idealista. Jeho přítelkyně Maria, důvěryhodně působící krásná Němka, která postupně pracuje v různých barech a nikdy nemá štěstí na nadřízené. V neklidném období velkých změn osazenstva bytu vítězoslavně odchází z práce. Dvě Španělky, nejlepší přítelkyně, každá jiná, ale dohromady tvořící harmonický celek. Obě mají jasný plán, jak naložit se životem v Londýně: Vanessa pracuje v kavárně Starbucks, aby mohla studovat MBA na Londýnské univerzitě, Carol se chce stát návrhářkou, její snahy jsou však prozatím neúspěšné. Američan Brad se v Londýně objevil náhodou po rozchodu s přítelkyní a cestě Evropou. Vyznačuje se především ostrými a v nesprávnou chvíli vyřčenými komentáři. Ke skupině se později přidává Fiona, Kanaďanka, kterou na jednom z mnoha večírků potkává Daniel. Je inteligentní, krásná, má podobnou zálibu ve filmech a pracovní vízum na rok. A vzniká velká láska se snadno odhadnutelným koncem. Kromě lidí z ubytovny, místa seznámení většiny hrdinů, v knize hraje neopomenutelnou roli Londýn.

[41] Slangový výraz označující málo populární, špatně placené práce nevyžadující žádné speciální schopnosti nebo znalosti.
[42] Dostupný životopis G. Kopaczewského je jen velmi zkrácený, ale výše uvedené společné znaky spisovatele a hrdiny Daniela lze pozorovat také v jeho dalších dílech, především fejetonech.
[43] Volný překlad všech citací Grzegorze Kopaczewského – autorka.

Proč právě Londýn? Jak víme z historie, a mimo jiné je také uvedeno v přehledu polské emigrační literatury výše, Londýn je tradičním cílem emigrantů; politických špiček, umělců i obyčejných lidí. Kosmopolitní společenství vytvářené po desítky let dnes stojí na pevných základech, představuje tedy jakousi jistotu v nejistotě odchodu z vlasti. Ten už není odchodem zcela do neznáma. Podívejme se na příklady z knihy: Brad a Fiona se zde domluví svým mateřským jazykem, Daniel, ač neteskní po polštině, uznává, že je příjemné občas prohodit pár vět polsky, třeba s číšníkem Martinem, a Vanessa pořizuje do své sbírky fotek čínských čtvrtí další dvě: londýnskou a pařížskou. Každý, ať pochází odkudkoliv, najde v Londýně to své, ale zároveň tu všichni nachází to samé, jako kdekoliv jinde – globalizace má své pozitivní i negativní aspekty. V Londýně nebydlí praví Angličané, přijíždí sem milióny turistů, statisíce krátkodobých pracovníků. Tisíce jich zůstávají, jiní pokračují dál. „V Londýně je každej baťůžkář.“[44] Pro většinu z nich Londýn začíná na Bayswater – v národnostně nejrozmanitější části západního Londýna a v největším přestupním bodě cestovatelů z celého světa, kde se mluví anglicky bez britského přízvuku a nejčtenějšími knihami jsou průvodce Lonely Planet.

Londýn je pravým velkoměstem, je kosmopolitní, je „cool“, ale není unikátní, mohl by se nacházet kdekoliv jinde: v Evropě, v Americe, v Austrálii, snadno bychom ho zaměnili s Paříží nebo Sydney. To potvrzuje nejen Brad zcela neomylnou cestou – bez mapy - do McDonalds´ v Paříži, Daniel s Fionou soutěží, kdo pozná více leteckých společností podle barev letadel přelétajících nad Londýnem, existence polské MTV nebo Vanessina „Starbucks Coffee Explorer Passport“, se kterým může, díky stejné organizaci všech kaváren Starbucks, pracovat kdekoliv na světě. Téma popkultury a „fastfoodizace“ života se prolíná celou knihou.

Situace mladého Poláka žijícího v zahraničí

Po příjezdu do Londýna nebyla Danielova situace snadná, přijel sám, pronajal si postel v ubytovně na Bayswater, neměl práci. Jeho počáteční snahy o seznamování se spolubydlícími v pokoji ani na ubytovně nebyly příliš úspěšné. Ujaly se ho jediné

[44] KOPACZEWSKI, G., *Global Nation. Obrazki z czasów popkultury*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec, 2004, s. 226.

neměnné spolubydlící z jeho pokoje, Carol s Vanessou: „asi z lítosti (podezřívám je, že si myslely, že být jediným Polákem na ubytovně je ostuda) mě s sebou braly na prohlídky Londýna a do hospod pro baťůžkáře.“[45] Nepříjemný zážitek ho přiměl odstěhovat se do pronajatého bytu, kde si mezinárodní osazenstvo rychle vytvořilo domácí atmosféru a Daniel se již necítil tak ztracen. Zmapoval všechny existující možnosti cesty do práce a, přestože se nestýkal s původními Londýňany, stejně jako ostatní se postupně sžíval s prostředím: s celým městem i čtvrtí Islington, ve které se nacházel jejich byt. „Platíme městskou daň, bydlíme tu už půl roku, jsme součástí celého sousedství. Ať si myslíme, co chceme, teď jsme z Islingtonu a musíme se o něj starat.“[46] I přes postupnou asimilaci s novým prostředím si Daniel uvědomuje potřebu udržování kontaktů s blízkými v Polsku. Ne zcela pravidelně a detailně je informuje o svém životě a obvykle se vyhýbá odpovědi na otázku o svém zamýšleném návratu.

Podívejme se tedy na Danielovy důvody k odchodu. „Strašně se bojím, že si nenajdu dospělou práci a bojím se, že jak ji najdu, druhej den budu stejnej, jako rodiče mých známých. Možná mi chybí nápad do života nebo jsem si špatně vybral školu. Musím se nad tím zamyslet. Myslím, že je to vytrvalej stav strachu, protože se občas bojím, že najednou skončí Londýn. Ale ještě nevím, proč se bojím.“[47] Pětadvacetiletý absolvent se bojí dospělosti, proto před ní utíká. A to i přesto, že neplánuje utéct navždy. Ví, že takový útěk by nebyl možný a zároveň tuší, že: „tu máme poslední prodloužený prázdniny, dovolenou, kterou jsme si vybrali najednou na několik let dopředu.“[48] Vědomě se vydal na „prázdniny s výdělkem“[49]: „Pracoval jsi někdy na takovým místě? Protože já celou svou kariéru. Souhlasím s minimální mzdou, stejně mám minimální potřeby. Prozatím. Ale nikdo přece nepracuje v Burger King do důchodu.“[50] Díky těmto posledním prázdninám Daniel může svůj vstup do dospělosti odložit na dobu neurčitou. „Slovo ‘vrátit se‘ ve mně vyvolává nepodmíněný reflex.

[45] KOPACZEWSKI, G., *Global Nation. Obrazki z czasów popkultury*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec, 2004, s. 58n.
[46] KOPACZEWSKI, G., *Global Nation. Obrazki z czasów popkultury*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec, 2004, s. 197n.
[47] KOPACZEWSKI, G., *Global Nation. Obrazki z czasów popkultury*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec, 2004, s. 86.
[48] KOPACZEWSKI, G., *Global Nation. Obrazki z czasów popkultury*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec, 2004, s. 130.
[49] KOPACZEWSKI, G., *Global Nation. Obrazki z czasów popkultury*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec, 2004, s. 18.
[50] KOPACZEWSKI, G., *Global Nation. Obrazki z czasów popkultury*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec, 2004, s. 100.

Snad není potřeba se vracet. Co budeš dělat doma?“[51] Samozřejmě za cenu dočasného omezení svých potřeb a životního komfortu, což mu, jak sám říká, prozatím nevadí. Zde je namístě zdůraznit slovo prozatím, protože s vědomím celoživotního nedostatku by se jistě lehce nesmířil. V horizontu dočasnosti snížený komfort představuje přijatelnou „daň“ za vše nové, co se mu na jeho cestě nabízí. Útěk do Londýna je zřejmě útěkem na správné místo, poněvadž brzy zjišťuje, že zde se mu otevírá možnost být tím, kým chce. Ideální příležitost pro mladého muže, který si uvědomuje své nedostatky při komunikaci v emotivních situacích a v otevřených vztazích k druhým.[52] Zároveň se obává i náhlého konce svého pobytu. Ten opravdu přichází spolu s mnoha dalšími zvraty na konci románu. Zdá se ovšem, že není tak náhlý, že k němu Daniel dospěl v průběhu dvouměsíční cesty po Novém Zélandu. Během ní se cítí jako „ne na svém místě“ a uvědomuje si své závazky vůči domovu. Odmítá Chrisovu nabídku a odjíždí domů s tím, že začne pracovat v bance, aby mohl přispívat své mladší sestře na studium. Nakonec tedy místo útěku před dospělostí přijímá zodpovědnost za svou rodinu a rozhodnutí zařadit se do běžného chodu společnosti. I přestože neví, jak bude jeho budoucí „spořádaný“ život vypadat a co bude po návratu dělat: „asi si udělám míchaný vejce, už dlouho jsem je neměl“[53], zdá se, že důvod, před kterým utekl z Polska, tedy dospělost, ho dostihl i na druhé polokouli, a proto se vrací.

Kniha *Global Nation. Obrazki z czasów popkultury* se pokouší vytvořit portrét nové generace. Takové, pro kterou už nehraje roli, kde se kdo narodil, ani kde žije. Generace, která není generací Poláků nebo Francouzů, ale je generací globální, pozemšťanů. Jsou to mladí lidé, kteří určují trendy a udávají směr módě, vybírají, co bude populární, sledují MTV, chodí do Starbucks, čtou *Cosmopolitan*. Zároveň se tím vším nechávají ovlivnit. Globalizací dochází ke sjednocování zkušeností a prožitků mladé generace celého světa: „Může být generačním zážitkem koš, který dal John Paxson čtyři sekundy před koncem šestého zápasu Bulls proti Suns ve finále NBA v roce ´93? Může se tak jednotná generace skládat ze Španělky, Poláka, Američana a

[51] KOPACZEWSKI, G., *Global Nation. Obrazki z czasów popkultury*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec, 2004, s. 89.
[52] Viz s. 235.
[53] KOPACZEWSKI, G., *Global Nation. Obrazki z czasów popkultury*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec, 2004, s. 372.

Australana? Ano – odpovídá ve svém románu *Global Nation. Obrazki z czasów popkultury* Grzegorz Kopaczewski“[54]

Otázkou zůstává, zda Kopaczewski nevytvořil portrét pouze části generace – té, která vyjela do zahraničí pracovat, studovat, žít, a tam se ocitla v mezinárodním prostředí, které ji nutně silně ovlivnilo, stejně, jako nás ovlivňuje každé prostředí. Pod vlivem multikulturality se lidé soustřeďují především na hledání společných znaků, se kterými se identifikují, a tak se snáze začlení do mezinárodního prostředí. Podobně jako Daniel, který není nebo se spíše neprezentuje jako typický Polák. V knize jsou popsány některé národní rysy, není jim však přikládána velká důležitost. Pozornost je směrována na společné, globální znaky. Jistě není náhodou, že již zmíněnou revoluci organizuje Francouz Chris, aktivní člen Rudé alternativy. Nebo že právě Američan Brad se rozhodl nevrátit se na univerzitu, protože své schopnosti nepotřebuje dokládat diplomem.[55] Jako důležitější se jeví fakt, že Daniel poznal oblíbenou píseň v rádiu novozélandské řidičky, která mu zastavila při stopování.

Tato tendence ke společnému se projevuje i na formě románu, zejména jeho jazykové podobě. Jak samotný název *Global Nation. Obrazki z czasów popkultury* napovídá, polský jazyk se s anglickým prolíná v celé knize: nejčastěji se s angličtinou setkáme v citoslovcích a průpovídkách hrdinů, v názvech kapitol, které jsou pojmenovány nebo uvedeny výroky různých lidí, se kterými se Daniel na svých cestách setkal, autoři některých jsou nám známí. Další, kvantitativně významnější, cizojazyčnou složku představují e-maily, které si Daniel vyměňuje s dánskou učitelkou Helenou. I většina místních pojmenování je v originálním znění. Polskou formu výrazu nesou nejznámější názvy, jako jsou Londýn, Praha, Paříž, Temže: Londyn, Praga, Paryż, Tamiza, názvy filmů a seriálů. E-maily tvoří neopomenutelnou část celé knihy, kromě anglických jsou i ty polské (od sestry a přátel) přepsány včetně překlepů.

[54] HAMKAŁO, Marcin, Global Nation. Obrazki z czasów popkultury, Kopaczewski, Grzegorz, http://wyborcza.pl/1,75517,2232593.html, cit. 20.6.2011.
[55] Viz s. 87.

Hubert Klimko-Dobrzaniecki (*1967) spisovatel a producent. Pochází z Bielawy. Studoval teologii, filozofii a islandskou filologii. Procestoval Evropu, Asii, žil v Nizozemsku, Anglii, zapsal se ke studiu na Islandu, kde oproti původně plánovaným třem rokům strávil deset let. V jejich průběhu vyzkoušel různá zaměstnání – od škubače krocanů a dalších zemědělských profesí přes barmana, mima až po překupníka uměleckých děl či kaviáru a pečovatele v domově důchodců. Od roku 2007 žije ve Vídni. Vydal dvě sbírky básní, které přeložil do islandštiny, v roce 2003 vyšla jeho první próza: *Stacja Bielawa Zachodnia*, o tři roky později *Dom Róży – Krýsuvík*, za který byl nominován na cenu Nike, poté následovaly *Raz. Dwa. Trzy* (2007), *Kołysanka dla wisielca* (2007) a nominace na cenu veřejnoprávních médií Cogito, *Wariat* (2007) a další nominace, tentokrát na středoevropskou cenu Angelus, *Rzeczy pierwsze* (2009), *Bornholm, Bornholm* (2011).

Dílo:

Stacja Bielawa Zachodnia – sbírka povídek, jejíž nová verze byla vydána o čtyři roky později pod názvem *Wariat*.

V *Kołysance dla wisielca* – knize o přátelství, utrpení a šílenství, najdeme také některé islandské motivy z *Domu Róży – Krýsuvíku*.

Rzeczy pierwsze – autobiografický román v povídkách zahrnující fantastické prvky.

Bornholm, Bornholm – román o rodinných dramatech, o mužských psychologických a erotických potřebách, který ukazuje, že tyto jsou univerzální.

Raz. Dwa. Trzy – příběh o dospívání v muže v jednom malém Dolnoslezském městečku vyprávějí punker, gay a neúspěšný kněz. „Podobenství o naší civilizaci, o

hledání mužské identity ve světě nejednoznačné sexuality.“[56] Návrat k Dolnoslezským kořenům.

Wariat – sbírka osmi povídek, jejichž děj se odehrává v autorově rodné Bielavě a okolí od konce 30. let do doby na počátku Polské lidové republiky. Najdeme zde obrázky z nelehkého života v příhraničí, ale také variace na mýtus o Ikarovi.

Dom Róży – Krýsuvík jsou dvě novely v jedné knize. Novely o různých tématech, nacházející se v oboustranné knížce, kde záleží pouze na vlastním výběru pořadí četby, mají společné rysy. Po přečtení obou zjistíme, že se i svými kontrasty navzájem doplňují. Stylově různá vyprávění dvou odlišných příběhů spojuje nejen místo dějiště, Island, jeho krajina a kulturní reálie. Dalším výrazným pojítkem je motiv víry a smrti a doplňují se kontrastem mezi přírodou a civilizací. Začneme-li četbu delším *Domem Róży*, seznámíme se s životem polského emigranta Huberta, který začíná pracovat jako ošetřovatel v domově důchodců. Titulní domov je velmi podrobně popsán i se svými obyvateli, zaměstnanci, pravidly a zařízením. Poznáváme systém jeho chodu i nezájem, neosobní jednání s lidmi, sexuální zneužívání a usmrcování pacientů s tichým souhlasem jejich rodin. Dům však nese i symbolický význam toho, co po něm následuje, tedy smrti. Všichni musí před jeho vchodem zanechat svůj předešlý život. Zajímavá je také myšlenka „psychologického zavazadla“[57], které s sebou lidé vozí od své první cesty po celý život. Zavazadlo známého, které nám nedovolí koukat se na nová místa nezaujatě, bez předchozí zkušenosti, ale pouze v nich hledat to, co už jsme někdy viděli, a tedy pouze přiřazovat „známým“ místům nové názvy. Hubertův kufr z první cesty se jistě otevřel v Reykjavíku u jezírka, kde ho dostihly výčitky svědomí z dětství, kdy se zachoval nehezky vůči kamarádovi Marečkovi. Stejně jako autor, je i hrdina Hubert věřící katolík. Víra a jasné rozlišování dobra a zla se prolínají celou knihou. Nejen v případě Heidara, ošetřovatele, který kradl léky, byl přistižen a dostal výpověď, vítězí spravedlnost. Také poctivá práce zavedla Huberta do nejlepšího oddělení domova důchodců v nejvyšším patře vyhrazeném pro milionáře, na Střechu. Tam se seznamuje s Różou, nevidomou

[56] WOLNY-HAMKAŁO, A., *Raz, Dwa, Trzy, Klimko-Dobrzaniecki, Hubert,* *h*ttp://wyborcza.pl/1,82204,4217314.html, cit. 29.6.2011.
[57] Viz KLIMKO-DOBRZANIECKI, H., *Dom Róży – Krýsuvík*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec, 2006, s. 26.

Islanďankou s výjimečnými empatickými schopnostmi, která „vidí“ do jeho duše tak zřetelně, že mu svými otázkami pomáhá nacházet odpovědi. Například na to, před čím utekl. V částečně autobiografické a velmi syrově realistické povídce alter ego spisovatele hledá své místo v nové zemi, důvod proč z ní neodejít a naznačuje, že stáří a umírání v domově důchodců je strašné všude – na Islandu, v jedné z nejbohatších evropských zemí, v Polsku, či kdekoli jinde.

Hlavní hrdina *Krýsuvíku*, mladý, nepříliš vzdělaný rybář Tómas, se po smrti otce rozhodne žít vzorný život mravného křesťana. Touží po rodině, dětech a domě. Díky těžké práci se mu podaří koupit loď a vybudovat dům vedle kostela. Seznámí se s dívkou, ožení se a oba jsou šťastni. Prvorozená dcera Rósa je nevidomá, její mladší sestra Karitas o ni ochotně pečuje. Po zemětřesení se za domem objeví nové vřídlo, do kterého Karitas spadne a zemře. Její matka žalem onemocní a zesláblá umírá. Tómas, který při svatbě nesouhlasil s deklarací „dokud nás smrt nerozdělí“: „jak to, dokud nás smrt nerozdělí, já nechci, aby nás smrt rozdělila, aby jeden z nás žil v osamění, když žít, tak spolu a když umírat, tak taky.“[58] se rozhodl ukončit i svůj život. V novele *Krýsuvík* můžeme sledovat hrdinův mentální vývoj a dozrávání v muže, jeho rozhodnost a tvrdou práci na nesnadné cestě k dosažení cílů, na které se nachází sám. Jedinou oporou mu je Bůh. Prostá povídka s lyrickými popisy přírody a islandského venkova, připomínající skandinávskou ságu, pojednává především o lásce, smrti, osudu a marnosti boje s ním. Zda je biografie Rósiny rodiny pravdivá, nehraje roli. Zpráva, kterou nám chce *Krýsuvík* předat, opět překračuje hranice jedné rodiny i země. Utrpení je všude stejné a utrpení bez viny nelze vysvětlit. Tím se *Krýsuvík* přibližuje *Domu Róży*: jestliže se všude stejně trpí i umírá, „nemá význam, kde žijeme, kde začínáme svou pozemskou cestu a kde ji končíme.“[59] Proto nezáleží na tom, z kterého konce začneme knihu číst. A stejně tak málo záleží i na prostředí, kde se odehrává děj. Jak sám autor v jednom z rozhovorů uvedl, „Síla příběhu je pro mě nejdůležitější. Místa nejsou podstatná. Po odstranění geografických dekorací zůstane vždycky stejný

[58] KLIMKO-DOBRZANIECKI, H., *Dom Róży – Krýsuvík*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec, 2006, s. 40, volný překlad všech citací Huberta Klimko-Dobrzanieckého – autorka.

[59] MIZURO, M., Śmierć na każdym piętrze, *Nowe Książki*. 4 (2006) č. 32-33.

nudista. Lidé jsou všude stejní. Můžou nemít peníze nebo jich mít přebytek – ale uvnitř jsme stejní. A dekorace jsou skvělá, ovšem často nesprávně chápaná věc.“[60]

Emigrace Huberta Klimko-Dobrzanieckého

Odpovědí, proč Klimko-Dobrzaniecký strávil velkou část života v zahraničí najdeme mnoho. Říká, že je rumunského původu, je tedy cikán, a proto není nikde „doma“ v místním smyslu tohoto slova. „A možná mám to cikánství a prokletí stěhování zakódované v genech, možná jsem Eurocikán, nový druh člověka, bezzemek, kterému je dobře všude, kde je dobře, možná, nic netuše, se chovám podle nového modelu, který chce Brusel vytvořit klonováním, sám nevím, ale asi je to spíš osud, co nemá nic společného s genetikou.“[61] Doma se ale cítí tam, kde je jeho rodina. Aby mohl někde zakořenit, potřebuje k tomu šanci, kterou nedostal: už od dětství se totiž stěhoval z místa na místo. Mimo jiné ho z rodné Bielavy vyhnala zvědavost – v městečku totiž žila výrazná menšina Řeků, lidí pocházejících ze zcela odlišné kultury. K tomu bylo město blízko tehdy zavřených hranic, což vedlo mladého Dobrzanieckého[62] ke snění o výjezdu. „Čím je starší, tím častěji sní o překročení hranic už dokonale mu známé ‚malé vlasti‘[63], jednou se dokonce s učitelem zeměpisu pokouší o nelegální překročení polsko-československé hranice (v době PLR) – neúspěšně […]. Proč chce utéct z Bielavy? Z různých důvodů. Zajímá ho svět, který se zdá být lepší než ten, který už poznal (‚Za horami byl jiný svět. Svět oříšků v cukru, svět dobrého piva‘), začíná si všímat stále silnějších signálů úpadku jeho , malé vlasti‘ […]. Kromě toho je neklidná povaha a jen čeká na moment, kdy dostane do ruky pas a vyjede do světa si plnit sny.“[64] Podařilo se mu to: z Polska se přes Nizozemí a Velkou Británii dostal až na „konec světa“, na Island. V rozhovoru pro deník *Gazeta Wyborcza* uvedl, že život v zahraničí mu mimo jiné nabízí odlišnou perspektivu pohledu na minulé a současné události v Polsku.[65]

[60] OSTASZEWSKI, R., *Etapy*, Portret, Olsztyn, 2008, s. 202, volný překlad všech citací Roberta Ostaszewského – autorka.
[61] KLIMKO-DOBRZANIECKI, H., *Dom Róży – Krýsuvík*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec, 2006, s. 92.
[62] Autorovo jméno za svobodna.
[63] Polsky „mała ojczyzna“, oblast, ze které pochází autor, Slezsko.
[64] OSTASZEWSKI, R., *Etapy*, Portret, Olsztyn, 2008, s. 207.
[65] KWAŚNIEWSKI, T., *Szacun dla księdza*, http://wyborcza.pl/1,76842,7099457,Szacun_dla_ksiedza.html, cit. 29.6.2011.

Vraťme se však ke knize *Dom Róży – Krýsuvík*, ve které lze najít další dva důvody k odchodu a životu na Islandu. Prvním jsou Hubertovy plány usazení se: „Postavím dům. Založím rodinu. Najdu si práci. To je správné. Tak se žije. Jak nemít dům, když ho tu každý má? Jak nemít rodinu, když chci mít děti? Jak nakupovat a platit, když není práce?“[66] S nimi se pojí důvody ekonomické. V domově důchodců se snaží získat místo ošetřovatele na Střeše, za které je nabízen větší výdělek, s ním i jistotu pro svou rodinu. Mohl by tedy být prototypem polského instalatéra, emigrujícího za prací a lepším výdělkem, nebo hrdinou *Pani na domkach* Joanny Pawluśkiewicz, který se místo v médiích zkouší prosadit kariérním postupem v domově důchodců. Dokonce by mohl nahradit Daniela z *Global Nation. Obrazków z czasów popkultury* Grzegorze Kopaczewského. Ten získal lepší práci v knihkupectví po odchodu z rychlého občerstvení. Ale v *Domě Róży* se objevuje ještě jedna neopomenutelná stopa směřující ke zjištění, že odchod mohl být i útěkem. „Utekls? - ptá se. - Utekls…Neodpovídám. Asi nerozumím. – Před sebou neutečeš. Lidé utíkají na ostrovy, cítí se bezpečněji, ale to je jen přelud, před sebou samým neutečeš, neutečeš. Ostrov je vězení, teprve tady všechno vyjde na povrch a rychle, rychleji než kdekoliv jinde.“[67] „Róża má pravdu, možná to nebyla zvědavost, ale podvědomá touha utéct, co mě zavedlo na ostrov, nejdále, co to šlo, jak nejdál šlo utéct od vzpomínek z dětství. Vzpomínek na obrovský byt po Němcích vedle parku, […] o tom, že celý ten dětský ráj vyměnili za dva pokoje v novém paneláku. […] Utéct od vzpomínek na rozvod rodičů.“[68] „Byl jsem nejlepší vrbou pro její starosti. A když už jsem nasákl po hranici možností a nemohl dál pojímat cizí problémy, utrpení a fóbie, tak jsem utekl. Možná máš, Róžo, pravdu, možná je to tak, jak říkáš.“[69] Vypravěč Hubert měl, stejně jako autor, nelehké dětství. Je možné, že *Dom Róży* slouží autorovi jako „vrba“, díky které se se vzpomínkami snáze vypořádá. „Žít na ostrově - spojit se s šedou vodou, koukat do vln a tesknit. Žít na ostrově – smířit se s vězením, ale přitom mít klid od vzdáleného zbytku Evropy.“[70] Klimko-Dobrzaniecki se nyní z islandské emigrace vrací. Vídeň, místo svého současného pobytu, považuje pouze za „přestupní stanici“ a do Polska se plánuje vrátit.

[66] KLIMKO-DOBRZANIECKI, H., *Dom Róży – Krýsuvík*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec, 2006, s. 7.
[67] KLIMKO-DOBRZANIECKI, H., *Dom Róży – Krýsuvík*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec, 2006, s. 110.
[68] KLIMKO-DOBRZANIECKI, H., *Dom Róży – Krýsuvík*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec, 2006, s. 111.
[69] KLIMKO-DOBRZANIECKI, H., *Dom Róży – Krýsuvík*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec, 2006, s. 112.
[70] KLIMKO-DOBRZANIECKI, H., *Dom Róży – Krýsuvík*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec, 2006, s. 8.

Jan Krasnowolski (*1972) prozaik, původem z Krakova, kde dokončil střední školu a poté i – převážně manuálně – pracoval. Má širokou škálu pracovních zkušeností: řidič, skladník, člen ochranky. Roku 2006 emigroval do Anglie, kde prozatím podle svých slov plánuje zůstat: „Nakonec proto jsem se rozhodl stát se emigrantem, abych změnil něco ve svém životě. Všechno se teď daří, dokonce víc než bych očekával. Návrat do Polska nepřipadá v úvahu. Když pozoruju, co se v tom státě děje, jsem rád, že už se mě to netýká. Brzo to bude pět let od příjezdu do Anglie a já stále častěji přemýšlím o žádosti o britské občanství.“[71]

Svou prvotinu *9 łatwych kawałków* vydal v roce 2001. Devět humorných povídek, které zobrazují, stejně jako jeho další dílo – *Klatka* – z roku 2006, dění na pokraji společnosti: drogy, násilí, krádeže, vydírání a další překračování zákona. V povídce z boxerského prostředí, častých sexuálních scénách a v řidičích rychlých aut můžeme vyčíst i některé autorovy zájmy. Jak o něm prozrazují medailonky na různých internetových stránkách, kromě krásných žen a terénních aut má rád ještě psy plemene pit bull. Toho si lze všimnout na obálce knihy Klatka. Byl třikrát oceněn v literární soutěži Machiny.

Klatka, kniha jedenácti povídek fiktivních nebo inspirovaných skutečností, vyšla v Polsku v roce spisovatelovy emigrace. Povídky ze současnosti se odehrávají převážně v Polsku a Německu. První povídka *Skrzyżowanie* se odehrává na křižovatce uprostřed Varšavy, kde si skupinka mladých mužů přivydělává mytím skel. Jedním z nich je i vypravěč, který si chce koupit motocykl a procestovat Evropu. Děj druhé povídky, nesoucí stejný název jako celá kniha, *Klatka*, je situován kolem starého domu. V něm se na schodišti jedné obyvatelce zjevila Panna Marie. Dům se stal poutním místem, přestože zde už nikdo nikdy Matku Boží nespatřil. Velmi zajímavá je i povídka *Soup à la Bremense*. Její protagonista, polský emigrant přebývající v Brémách, „vaří“ polévku ze svých vzpomínek, výsledek mu způsobí zažívací potíže. *Chinese Rock* je povídkou o staré dálnici Wrocław – Berlín podkreslenou tóny stejnojmenné písně[72]. Spojuje vzpomínky na mládí a přivýdělek dopravou v Polsku okradených Němců zpět za hranice, vypravěčovu pozdější práci pro filmový štáb (při natáčení dokumentu o cestě) a fiktivní postavy. *Magda* vznikla jako reakce na

[71] Citace z autorova osobního blogu, 07.04.2011, *http://emigrant-uk.blogspot.com*, cit. 10.05.2011.
[72] Píseň *Chinese Rock* skupiny Ramones.

skutečnou událost z Krakova. „Chtěl jsem se do toho týpka vcítit […]. Nejvíc mě ovládal vztek nebo frustrace.“[73] Příběh vypráví o mladíkovi, který zabil svou přítelkyni po tom, co otěhotněla. Aktivně se podílí na pátrání po ní a vzpomíná na předešlé zločiny, od tíhy zodpovědnosti za ně mu pomohl otec - právník. Název knihy *Klatka* můžeme přeložit jako schodiště, s odkazem na povídku *Klatka*, má také význam klece – té pro boj i pro zvířata. O obou se dočteme v povídce *Nokaut* uzavírající celou knihu. Za zmínku stojí i forma. *Klatka* je stylově i žánrově nejrozmanitější ze čtyřech srovnávaných knih. Najdeme v ní poezii – volným veršem psaný úvodní *Punk*, moderní, veršovaný prozaický *Fristajl na temat słonej zupy*, povídku ve stylu akčních filmů *Nokaut*, vzpomínkový *1994* nebo hippiesovsko-psychedelickou *Soup à la Bremense* obsahující jednoaktový estetický horor *Snídaně se strýcem Fryderykem*.

Pohled Jana Krasnowolského na emigraci

„Viděl jsem film o tom, jak si krakovský spisovatel Sławek Shuty postavil dům v Bieszczadech. Výchozí téma, tedy stavba domu, tu slouží jako záminka k ukázání něčeho dalšího. Že Bieszczady jsou ideálním místem, kde se zašít, nebo kam prostě utéct. V tomhle případě od života ve městě, spěchu, shonu, davů lidí, úřadů, hulvátství, anonimity, sídlišť, problémů s parkováním – od všech výhod civilizace, které mění náš život v noční můru. Shuty koupil půdu a postavil si chalupu, aby měl kam utéct, ne jako první a ne jako poslední. Jak by ne, taky je to druh emigrace, v tomhle případě ne za penězi, ale za svatým klidem. Před kamerou mluví lidé, kteří udělali to samé, jen o několik (desítek?) let dřív. Vypadají šťastně, jsou klidní a spokojení se životem. Vyprávějí o tom, jak se nejdřív museli přizpůsobit místnímu společenství a postarat se o to, aby je ostatní přijali „mezi své“, aby mohli začít normálně fungovat. Zde se objevuje termín „přivandrovalec“ (wlazłok), který popisuje osobu příchozí zvenku z jiného světa, vetřelce. Takový „přivandrovalec“ musí pracovat na tom, aby si získal uznání, nikdo ho nepřijme jen za hezký úsměv nebo protože je nalijvodka. Musí dokázat svou hodnotu, aby přestal být „přivandrovalcem“ a stal se „jedním z nich“. Na každém místě na Zemi, všude panuje odedávna jistý řád věcí. Každé společenství, i to nejmenší, má své ustálené obyčeje, pořádek a žebříček významu věcí. A žádnému

[73] MARECKI, P., Jak kaczory nas przycisną, *Ha!art* 23 (2006) č. 75.

společenství se nelíbí změny tohoto pořádku. Stává se, že se objeví cizinci, kteří ten pořádek narušují, byť i nevědomě. A i když ho nenarušují, místní se jich bojí, jen tak zbůhdarma jim nevěří, taková už je lidská povaha, že nevěří cizím. A je úplně jedno, jestli je to v bídné vesničce na Lemkovsku nebo ve velkém Londýně. Tady i tam musíme zapracovat na tom, abychom přestali být „přivandrovalci". Protože jaký smysl by jinak měl náš útěk?"[74]

Jan Krasnowolski odešel v roce 2006 do Anglie. Protože od té doby nevydal žádnou knihu, o jeho motivaci k emigraci se dozvídáme především z rozhovorů s médii a z jeho blogu.[75] Za hlavní důvod prohlašuje politickou situaci v Polsku. Reaguje na zvolení nového ministra školství Romana Giertycha[76] a jím avizované reformy školství.[77] „Nechci, aby mýmu dítěti někdo zkoušel vymejvat mozek. Nelíbí se mi tu. […] Věci se v Polsku ubíraj špatným směrem, vzniká tu klerikální stát a to mi vážně nevyhovuje. […] Pomalu se objevuje cenzura, sice ještě nemá sídlo v Medvědí ulici[78] ve Varšavě […] některý věci stahují, rohovory, články."[79] V rozhovoru s Piotrem Mareckým naznačuje dvě možnosti zaujetí postoje k problému: vstup do politiky, ke kterému se však staví velmi skepticky („A co? Kandidovat na radního a potom poslance?"[80]), nebo emigrace. Z výše uvedené citace ze spisovatelova blogu je patrné, že se do vlasti nehodlá vrátit a byť odešel z demokratické země, považuje se za emigranta politického. Zdá se tedy, že mladá generace evropsko-unijní emigrace dostává nový rozměr či se vrací ke svým předrevolučním kořenům. V případě Krasnowolského s nádechem ostřejších slov. Svůj postoj jasně vyjádřil nejen odchodem z Polska, ale pokračuje v tom i nyní. V uveřejněných textech o Anglii si můžeme všimnout jeho aktivního přístupu k emigrantství: učí se anglicky, kritizuje především své krajany, kteří pouze využívají systém, anglicky se neučí a pracují na černo. Zároveň nepřestává kritizovat polskou politiku. Mottem jeho internetového deníku je: „Jedněm se líbí, druhým ne. Pro mě je důležité, že čtete."[81]

[74] KRASNOWOLSKI, J., *Jan Krasnowolski, Wlazłoki*, http://www.ha.art.pl/component/content/article/26-komentarze/654-jan-krasnowolski-wlazloki.html, cit. 29.6.2011.
[75] KRASNOWOLSKI, J., http://emigrant-uk.blogspot.com/, cit. 20.6.2011.
[76] Bývalý předseda Ligy polských rodin, pravicové, silně katolicky orientované strany.
[77] Mezi jeho návrhy patří nulová tolerance k násilí, zavedení školních uniforem, maturita z náboženství atd.
[78] V dobách PLR zde sídlil hlavní cenzurní úřad.
[79] MARECKI, P., Jak kaczory nas przycisną, *Ha!art* 23 (2006) č. 76–77.
[80] MARECKI, P., Jak kaczory nas przycisną, *Ha!art* 23 (2006) č. 76.
[81] KRASNOWOLSKI, J., http://emigrant-uk.blogspot.com/, cit. 20.6.2011.

5. Shrnutí a zhodnocení výsledků zkoumání, nastínění dalšího vývoje

Emigrační literatura po roce 1989 je jevem velmi mladým, tedy i málo zpracovaným. S několika výjimkami doposud nevznikla souborná literatura pojednávající o emigrační literatuře současných autorů. Důvodem, proč tomu tak je, může být fakt, že Poláci žijí a tvoří všude na světě. Pojetí tak široké oblasti, nejen geograficky, ale zároveň tematicky, je velmi náročným úkolem. Druhým důvodem, který se nabízí jako odpověď, je tvrzení mnoha literárních kritiků o tom, že emigrační literatura přestala po roce 1989 existovat. Proto není nutné (nebo dokonce možné) sestavit její antologii. Toto tvrzení jsem ve své práci pojala jako otázku, na kterou zkouším odpovědět. Z většiny citovaných slovníků vyplývá, že emigrace není pouze vyjádřením politických postojů a motivací k ní je celá řada. Právě na motivace k odchodu z vlasti jsem se zaměřila u vybraného vzorku čtyř autorů. Jejich společným znakem je předrevoluční datum narození, dlouhodobý výjezd z Polska po revoluci. Liší se výběrem cílové země, délkou pobytu v ní, motivací k výjezdu i tím, zda se vrátili. Jak bylo zmíněno v předcházející kapitole, pořadí, ve kterém se jimi zabývám, není náhodné. Pokusím se tedy shrnout své poznatky o spisovatelích a vysvětlit důvod, proč za sebou následují v daném pořadí, tedy jakým způsobem na sebe navazují.

Joanna Pawluśkiewicz, analýzou jejíhož románu *Pani na domkach* jsem začala, odjela do Spojených států amerických, jak uvádí, s jasným cílem. Tím byl výdělek. Její knihu bychom mohli rozdělit na dvě tématické části, první – o práci, a tedy výdělku, druhou o cestování. Z kontextu vyplývá, že i cestování bylo jedním z cílů, bylo plánované. Stejně jako návrat po naplnění cílů. Emigraci Joanny Pawluśkiewicz bychom mohli charakterizovat jako plánovanou a přechodnou reakci na neuspokojivé materiální podmínky.

Daniel Grzegorze Kopaczewského odjel také do anglicky mluvící země, do Velké Británie, do Londýna, také za výdělkem. Ale nejen to: odjel, protože ještě nechtěl přijmout dospělost a s ní související závazky. Ekonomické důvody pro něj byly na druhém místě za

odkladem dospělosti. Víme, že si i z prací nevalné pověsti odkládal úspory, ač neměl jasnou představu na co. Neměl konkrétní plán, tudíž ani vizi návratu. To, co Daniela z Polska vyhnalo, ho nakonec neplánovaně dostihlo na druhé polokouli během cesty po Novém Zélandu. I přes svůj mírný odpor dospěl. Neměl už dále před čím utíkat, proto se rozhodl pro návrat.

Motivace emigrace Huberta Klimko-Dobrzanieckého je ještě komplikovanější. Kromě zvědavosti a touhy poznat něco nového, projevujících se i u dvou předchozích autorů, se k důvodům přidává potřeba útěku – ne tolik před sebou samým, jako od rodiny. Zároveň člověk, který nenašel pochopení a pevné místo v rodině, ze které pochází, ho hledá jinde – v rodině, kterou touží vytvořit a usadit se s ní. A to co nejdále od rodiny původní. Ekonomické důvody i v případě Klimko-Dobrzanieckého hrají roli, ale minimální. Podstatný je fakt, že se v nové zemi cítí jako doma – díky rodině, kterou se mu podařilo založit a kterou nyní musí zajistit.

Jan Krasnowolski uzavírá čtveřici autorů-emigrantů, jeho postoje jsou tedy nejvyhraněnější. Navazuje na Huberta Klimko-Dobrzanieckého potřebou útěku. Ne před sebou samým, ani před rodinou, ale před státem. Svou emigrací vyjadřuje nesouhlas s politickým vývojem v Polsku, jenž ovlivňuje základní oblasti života každého občana. Protože si Krasnowolski nepřeje, aby jeho syn vyrůstal v klerikálním státě, rozhodl se pro emigraci. Ta má ze všech zmíněných nejméně jasně vyznačené datum návratu, má-li ho vůbec. Čekání na politickou změnu může být otázkou několika let nebo i několika generací, jak jsme se dozvěděli i v úvodním stručném přehledu dějin polské exilové literatury. Jan Krasnowolski je podle svého soudu emigrantem z demokratické země. A emigrantem světonázorovým.

Po prozkoumání mnoha nejrůznějších pohnutek k emigraci, kterých je ve skutečnosti mnohem více – pravděpodobně tolik, kolik emigrantů, se odpověď nabízí sama: existují-li důvody náboženské, ekonomické, osobní i politické, zřejmě existuje i emigrace – náboženská, ekonomická, politická a další.

6. Bibliografie

Seznam použité primární literatury:

KLIMKO-DOBRZANIECKI, H., *Dom Róży – Krýsuvík*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec, 2006.
KOPACZEWSKI, G., *Global Nation. Obrazki z czasów popkultury*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec, 2004.
KRASNOWOLSKI, J., *Klatka*, Korporacja Ha!art, Kraków, 2006.
MICKIEWICZ, A., *Księgi narodu polskiego i pielgrzymstwa polskiego*, Spółdzielcy instytut wydawniczy, Warszawa, 1947.
PAWLUŚKIEWICZ, J., Lake Powell/Utah, *Ha!art* 22 (2005).
PAWLUŚKIEWICZ, J., *Pani na domkach*, Korporacja Ha!art, Kraków, 2006.
PAWLUŚKIEWICZ, J., Telenowela, *Ha!art* 23 (2006).
PAWLUŚKIEWICZ, J., 15 sierpnia, *Ha!art* 21 (2005).

Seznam použité sekundární literatury:

BAŃKO, M. (red.): *Inny słownik języka polskiego PWN*, PWN, Warszawa, 2000.
BURKOT, S., *Literatura polska w latach 1939 – 1999*, PWN, Warszawa, 2003.
CZAPLIŃSKI, P., ŚLIWIŃSKI, P., *Literatura polska 1976 – 1998: przewodnik prozie i poezji*, Wydawnictwo literackie, Kraków, 2000.
DUBISZ, S. (red.): *Uniwersalny słownik języka polskiego*, PWN Warszawa, 2003.
Prof. Dr hab. DUNAJ, B. (red.): *Słownik współczesnego języka polskiego*, Wilga, Warszawa, 1996.
GARLIŃSKI, J., *Literatura emigracyjna 1939 – 1989*, Śląsk, Katowice, 1994.
GŁOWIŃSKI, M., *Słownik terminów literackich*, Ossolineum, Wrocław, 2000.
HUTNIKIEWICZ, A., *Młoda Polska*, PWN, Warszawa, 1997.
KARPATSKÝ, D., *Labyrint literatury*, Albatros, Praha, 2008.
KLEINER, J., *Zarys dziejów literatury polskiej, tom drugi (1831 – 1918)*, Ossolineum Wrocław, 1960.

KREJČÍ, K., *Dějiny polské literatury*, Československý spisovatel, Praha, 1953.
KWIATKOWSKI, J., *Dwudziestolecie międzywojenne*, PWN, Warszawa, 2001.
MARECKI, P., Jak kaczory nas przycisną, *Ha!art* 23 (2006).
MARECKI, P. (red.): *Tekstylia bis: słownik młodej polskiej kultury*, Korporacja Ha!art, Kraków, 2006.
MIŁOSZ, C., *The History of Polish Literature*, University of California Press, Berkley, 1983.
MIZURO, M., Śmierć na każdym piętrze, *Nowe Książki*. 4 (2006).
NASIŁOWSKA, A., *Trzydziestolecie 1914 – 1944*, PWN, Warszawa, 1999.
OLIVA, K., *Polsko-český slovník I/ A – Ó, II/ P – Ż,* Academia, Praha, 2004.
OSTASZEWSKI, R., *Etapy*, Portret, Olsztyn, 2008.
SOBOL, E. (red.): *Słownik wyrazów obcych*, PWN, Warszawa, 1999.
PRZYBYLSKI, R., WITKOWSKA, A., *Romantyzm*, PWN, Warszawa, 1998.
TERLECKI, T. (red): *Literatura polska od średniowiecza do pozytywizmu*, PWN, Warszawa, 1974.
WEISS, T. (red): *Dejiny poľskej literatúry*, Tatran Bratislava, 1987.
NĘCKA, A., Odświeżanie pamięci, *Nowe Książki*. 9 (2007).

Internetové zdroje:

BROŽ, J., *Odchod Poláků za prací děsí Německo i národní banku*, http://ekonomika.idnes.cz/odchod-polaku-za-praci-desi-nemecko-i-narodni-banku-fwc-/eko-zahranicni.aspx?c=A110313_211526_eko-zahranicni_abr, cit. 13.6.2011.
CIEŚLIK, M., *9 łatwych kawałków, Krasnowolski, Jan* http://wyborcza.pl/1,75517,527073.html, cit. 20.6.2011.
CZECHOWICZ, J., *„Huta" Grzegorz Kopaczewski*, http://krytycznymokiem.blogspot.com/2007/12/huta-grzegorz-kopaczewski.html, cit. 13.6.2011.
HAMKAŁO, M., *Global Nation. Obrazki z czasów popkultury, Kopaczewski, Grzegorz*, http://wyborcza.pl/1,75517,2232593.html, cit. 20.6.2011.
KACPERSKI, E., *Zaraz vracam. Antologia*, http://literatura.polska.pl/nowosci/opus,Zaraz_wracam_Antologia,id,351208,cid,6719.htm, cit. 20.6.2011.

KOŁODYŃSKA, A., *Polacy ruszyli w podróż*, http://wroclaw.gazeta.pl/wroclaw/1,35750,5786098.html, cit. 25.6.2011.
KRASNOWOLSKI, J., http://emigrant-uk.blogspot.com/, cit. 20.6.2011.
KRASNOWOLSKI, J., *Jan Krasnowolski, Wlazłoki*, http://www.ha.art.pl/component/content/article/26-komentarze/654-jan-krasnowolski-wlazloki.html, cit. 29.6.2011.
KWAŚNIEWSKI, T., *Szacun dla księdza*, http://wyborcza.pl/1,76842,7099457,Szacun_dla_ksiedza.html, cit. 29.6.2011.
PAWLICKI, J., *Stracone pokolenie. Najnowsza polska emigracja*, http://wyborcza.pl/1,75515,7642681,Stracone_pokolenie__Najnowsza_polska_emigracja.html, cit. 29.6.2011.
POLAK, Cezary, *Szukając kolorów*, http://wyborcza.pl/1,75475,971259.html, cit. 25.6.2011.
RADZIWON, M., *Huta, Kopaczewski, Grzegorz*, http://wyborcza.pl/1,82204,4898327.html, cit. 29.6.2011.
ROBERT, M., *„Zaraz wracam. Antologia". O Polakach za granicą*, http://www.students.pl/kultura/details/20545/Zaraz-wracam-Antologia-O-Polakach-za-granica, cit. 29.6.2011.
SATURCZAK, Ł., *Silesia show*, http://gpkt.wordpress.com/2008/04/09/244/, cit. 13.6.2011.
SAWICKA, Z., *Hubert Klimko-Dobrzaniecki*, *http*://www.culture.pl/pl/culture/artykuly/os_klimko_dobrzaniecki_hubert, cit. 20.6.2011.
SOLA, B., *Natasza Goerke: Niemcy cały czas mają poczucie winy za wojnę*, http://www.gazetawroclawska.pl/slowopolskie/194222,natasza-goerke-niemcy-caly-czas-maja-poczucie-winy-za-wojne,id,t.html?cookie=1, cit. 29.6.2011.
SZTYLER, A., *Obywatelka Manuela*, http://kobieta.interia.pl/tylko-u-nas/wywiady/news/obywatelka-manuela,1166551,1682, cit. 20.6.2011.
WOLNY-HAMKAŁO, A., *Raz, Dwa, Trzy, Klimko-Dobrzaniecki, Hubert*, *h*ttp://wyborcza.pl/1,82204,4217314.html, cit. 29.6.2011.

ZALEWSKA, G., *Emigracja Żydów z Polski*, http://www.sztetl.org.pl/pl/term/49,emigracja-zydow-z-polski/, cit. 29.6.2011.
ZAVŘELOVÁ, P., *Goerke, Natasza*, http://www.iliteratura.cz/Clanek/19317/goerke-natasza, cit. 25.6.2011.

Goerke Natasza, http://www.bookinstitute.pl/en,ik,site,40,78,163.php, cit. 25.6.2011.
Joanna Pawluśkiewicz, http://www.filmpolski.pl/fp/index.php/4114945, cit. 25.6.2011.
Manuela Gretkowska, http://magazyn.culture.pl/pl/culture/artykuly/os_gretkowska_manuela, cit. 29.6.2011.

Další internetové zdroje:

Informační servis o knihách: http://www.biblionetka.pl
Internetová jazyková příručka ÚJČ: http://prirucka.ujc.cas.cz/
Polské kulturní centrum v Londýně: http://www.posk.org
Překladový slovník: http://www.translatica.pl/?from=text
Slovník cizích slov: http://www.slovnik-cizich-slov.net/
Slovník synonym: http://www.synonyma-online.cz/tezaurus.php
Svaz polských spisovatelů v zahraničí: http://www.zppno.com
Gazeta wyborcza: http://wyborcza.pl

Abstract

Young Polish Exile Prose

Key words: exile literature, emigration, prose, contemporary Polish literature

The bachelor thesis presents a brief overview of the phenomenon of exiled literature from its first wave, the Great Emigration, until nowadays. The work focuses on four prose writers who left Poland for different reasons. They are: Joanna Pawluśkiewicz, Hubert Klimko-Dobrzaniecki, Grzegorz Kopaczewski and Jan Krasnowolski. The goal of the thesis – based on chosen writings - is to analyse the motives of emigration of young Poles, their decisions to stay or to go back to the mother-land as well as to try to answer the question if the term „exile literature“ can continue to be used in today´s political and economic situation.

Streszczenie

Twórczość emigracyjna młodych polskich prozaików

Słowa-klucze: literatura emigracyjna, emigracja, proza, współczesna literatura polska

Niniejsza praca licencjacka daje krótki przegląd zjawiska literatury emigracyjnej od jej pierwszej fali, literatury Wielkiej Emigracji, do dni współczesności. Przede wszystkim koncentruje się na czterech prozaikach, którzy z różnych powodów wyjechali z Polski. Są nimi: Joanna Pawluśkiewicz, Hubert Klimko-Dobrzaniecki, Grzegorz Kopaczewski i Jan Krasnowolski. Celem pracy jest zanalizowanie motywów emigracji młodych Polaków oraz ich decyzji o pozostaniu lub powrocie do ojczyzny na podstawie wybranych utworów literackich. Spróbuję również odpowiedzieć na pytanie czy przy obecnej sytuacji politycznej i gospodarczej, wciąż można mówić o literaturze emigracyjnej.

Anotace

Autor: Lucie Marková
Fakulta: Filozofická
Katedra: Slavistiky, sekce polonistiky
Název bakalářské práce: Emigrační tvorba mladých polských prozaiků a prozaiček
Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Jan Jeništa
Počet znaků: 92 025
Počet příloh: 0
Počet titulů použité literatury: 32 – knihy, slovníky, časopisy
Klíčová slova: exilová literatura, emigrace, próza, současná polská literatura

Bakalářská práce podává stručný přehled fenoménu emigrační literatury od její první vlny, literatury Velké emigrace, do současnosti. Především se zaměřuje na čtyři prozaiky, kteří z různých důvodů opustili Polsko. Jsou jimi: Joanna Pawluśkiewicz, Hubert Klimko-Dobrzaniecki, Grzegorz Kopaczewski a Jan Krasnowolski. Cílem práce je na základě vybraných děl analyzovat pohnutky k emigraci mladých Poláků a jejich rozhodnutí o setrvání či návratu do vlasti a také pokus o zodpovězení otázky, zda je možné při současné politické a ekonomické situaci stále mluvit o exilové literatuře.